

Celibacy among Single Urban Middle-Class Men: (Case of Study of Men Living in Four Iranian Metropolis)

Mohammad Taghi Sabzehei (Corresponding Author)

Assistant Professor of Sociology, Faculty of Economic and Social Sciences, Bu- Ali Sina University, Hamadan, Iran (m.sabzehei@basu.ac.ir)

Javad Afsharkohan

Associate Professor of Sociology, Department of Social Sciences, Faculty of Economics and Social Sciences, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran (J.afsharkohan@basu.ac.ir)

Ali Mohammad Ghodsi

Associate Professor of Sociology, Department of Social Sciences, Faculty of Economics and Social Sciences, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran (a.ghodsi@basu.ac.ir)

Amin Roshanpour

PhD Student in Sociology, Department of Social Sciences, Faculty of Economics and Social Sciences, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran (aminrushanpoor@gmail.com)

Abstract

This qualitative study, conducted in the grounded theory approach, offers an in-depth exploration of the attitudes and lived experiences of never-married men over the age of 30 residing in four major Iranian cities: Tehran, Tabriz, Mashhad, and Isfahan, in relation to the phenomenon of voluntary singleness. A total of 24 participants, all of whom had experienced prolonged singlehood, were selected through purposive and theoretical sampling. Data were collected via in-depth interviews and analyzed using Strauss and Corbin's three-stage coding process, allowing for a comprehensive examination of the issue. Findings indicate that the tendency toward remaining single stems from a complex interplay of causal factors, including intellectual maturity, a preference for premarital relationships over permanent marriage, fear of commitment and the uncertain future of marriage, and the perceived loss of personal freedom. Contextual conditions—such as modern lifestyles and shifting perceptions of marriage—further reinforce this tendency. Meanwhile, social institutions such as the family and the state act as intervening forces by imposing customary and legal constraints that hinder the path to marriage. Consequences of this condition include the continuation of single living, increased loneliness, and a growing inclination toward relationships outside the formal framework of marriage. Overall, singleness in this study is conceptualized as a conscious choice and a strategy for preserving personal autonomy and self-actualization within the context of contemporary social transformations.

Keywords: Celibacy, Single men, Middle-class, Individualism, Extramarital affairs.

Social Problems of Iran, Vol. 16, No. 4, Winter 2026

Received: 04/03/2025 Accepted: 04/08/2025 Pages 91–129

2476-695X© The Author(s). Published by Kharazmi University

ISSN: 2476-6933

Extended Abstract:

1. Introduction

Bachelorhood and the tendency toward singlehood is a complex and multifaceted phenomenon that has gained increasing importance in recent years in various societies, particularly in Iran. Singlehood is not merely about the absence of marriage; rather, it represents a new attitude and a chosen lifestyle in which some individuals opt to live outside the framework of marriage. This phenomenon is shaped by individual, cultural, social, and economic factors and carries diverse consequences for personal and social life. In Iran, the family structure and attitudes toward marriage are undergoing profound changes. Increasing individual independence, shifts in values and lifestyles, and the influence of modernization processes such as urbanization and globalization have redefined the concepts of marriage and cohabitation (Azad Armaki, 2016: 278). In such a context, single men from the urban middle class, especially in metropolises such as Tehran, Tabriz, Mashhad, and Isfahan, face specific challenges and experiences that require careful understanding and analysis. Given this background, the main objective of the present research is to analyze the causal and contextual conditions and consequences of singlehood from the perspective of single men from the urban middle class in the four metropolises of Tehran, Tabriz, Mashhad, and Isfahan. The overarching research question is: How are the conditions, contextual factors, and consequences of singlehood formed among single men from the urban middle class, and what characteristics do they have?

2. Methodology

The present research is qualitative and exploratory in nature and applied in purpose. This study employed a grounded theory approach. The sampling in this research was purposive and theoretical, and data were collected through in-depth, semi-structured interviews. The participants in this study were single men aged 30 and above from the middle class who had temporarily come to Tehran and were residents of one of the four metropolises: Tehran, Tabriz, Mashhad, or Isfahan. These individuals were identified through work-related meetings, tourism, chance encounters, and daily interactions in workplaces, neighborhoods, and homes, and were selected from among eligible individuals (no history of formal marriage, possessing at least a high school diploma, belonging to the middle or upper-middle class). The sampling and interview process concluded based on theoretical saturation, with a final number of 24 participants. The main thematic axes of the interview questions included attitudes toward marriage, reasons for singlehood, lived experiences of being single, expectations of a future spouse, consequences associated with singlehood, and the single lifestyle. The research duration was 18 months, from early March 2023 to late January 2025. The interviews were conducted in person, with each session lasting be-

tween 40 to 70 minutes. Data analysis was conducted concurrently with data collection; after each interview, the data were coded, and the initial findings were used to formulate and refine the questions for the subsequent interview until theoretical saturation was achieved.

3. Findings

The concepts, main and subcategories, and the core category of the research were identified and classified based on the participants' statements and through the three stages of Grounded Theory coding. These categories represent a set of perspectives that reveal the contexts, causal conditions, contextual conditions, intervening conditions, consequences, and strategies regarding the phenomenon of singlehood among the interviewees. The core category of this research emerged from 14 main categories and 35 concepts. According to the analyses conducted on the interview transcripts, the central category of this study emerged as "Singlehood as Self-Actualization in the Modern World." This category, as a social and cultural phenomenon, has become prevalent under the influence of increasing individualism. This lifestyle is associated with a growing desire for independence and personal freedom, steering the youth toward new experiences liberated from traditional constraints. Furthermore, singlehood is perceived as a modern choice that enables individuals to focus on themselves and their personal interests.

4. Conclusion

The findings of this research indicate that changes in the material lifeworld, particularly urban metropolitan life, have led to shifts in attitudes and mentalities towards marriage. These transformations align with theories by Parsons, Goode, Lesthaeghe, as well as Giddens and Beck regarding the influence of modernization, individualization, and free choice in family formation. The results of this study are consistent with research such as that by Benarizadeh (2024), Dehghan-Hesar (2022), and Apostolou et al. (2020), all of which emphasize the individualization of the decision to marry. Apartment living conditions in metropolises have reinforced both the objective and subjective dimensions of this situation. On one hand, life in urban spaces leads to anonymity, facilitates connections, and fosters the formation of premarital relationships, thereby strengthening the subjective groundwork for singlehood. On the other hand, economic pressures and a consumerist lifestyle have made marriage more costly and commodified it. Subjectively, marriage is no longer perceived as a familial or collective duty, but rather as an individual choice for achieving happiness, redefined by new criteria such as pleasure, personal utility, and reflexively considered emotional relationships.

As the research findings show, singlehood aligns with a set of modern cultural

values within the urban middle class; values such as free choice, pleasure-based relationships, relative freedom from customary, religious, and legal constraints, and fluidity in marital relationships. These results are also in line with studies like that by Habibpour Gatabi and Ghafari (2016), which showed that educated women marry later because they base their decisions more on post-materialist values.

The results also signify the transition of the Iranian family from a traditional structure towards modern and postmodern forms. In this transition, new forms of cohabitation, such as cohabitation (albeit limited), are emerging in metropolises. However, traditional institutions like religion, family, and the state continue to resist these changes. Contrary to perspectives such as those of Beck and Castells, which observe reduced control over marriage in modernity, in Iran, the paternalistic religious state, with its strict laws (such as setting dowry and opposing informal relationships), still constitutes a barrier to family transformations.

These multilayered constraints not only fail to strengthen the family foundation but, by increasing the costs and risks of marriage, have contributed to the formation and reinforcement of the tendency toward singlehood. One possible strategy to facilitate marriage is the reduction and moderation of strict laws, including those concerning dowry, and the simplification of marriage traditions. Furthermore, re-evaluating traditional gender roles, especially in the economic provision for the family, and accepting shared responsibilities by both women and men, could lead to a rebalancing of the family system and a reduction in marriage obstacles.

Despite the relative prevalence of this lifestyle, single living is still not a desirable or universal substitute for the nuclear family, as it entails significant individual and social consequences. According to the findings of this research and other studies (such as Shahriari and Motiee-Tabar, 2022; Talebpour and Biramond, 2021), the individual consequences of singlehood include loneliness, feelings of rejection, isolation, and social alienation (especially for girls bearing cultural stigma). Its social consequences include a decline in marriage rates and the spread of relationships outside of marriage (cohabitation, *sigheh* [temporary marriage], prostitution, and patterns like sugar daddy/sugar baby arrangements and shower-bandi).

In conclusion, this research demonstrated that structural transformations in Iranian society, particularly within the urban middle class, have altered values, norms, lifestyles, and marriage patterns. Marriage can no longer be interpreted solely within a traditional framework. Singlehood is not an absolute social pathology, but rather a social, multifaceted, and to some extent natural phenomenon linked to urban living conditions. It should be viewed with an analytical and multi-layered perspective, not merely a normative or value-laden one.

Keywords: Celibacy, Single men, Middle-class, Individualism, Extramarital affairs.

تجردگرایی در بین مردان مجرد طبقه متوسط شهری (مورد مطالعه: مردان ساکن چهار کلان شهر ایران)

محمدتقی سبزه‌ای^۱ جواد افشارکهن^۲ علی محمد قدسی^۳ امین روشن‌پور^۴

چکیده

این مطالعه با رویکرد کیفی و استفاده از نظریه زمینه‌ای، به واکاوی درک و تجربه‌های مردان مجرد بالای ۳۰ سال ساکن چهار کلان شهر تهران، تبریز، مشهد و اصفهان نسبت به تجردگرایی می‌پردازد. ۲۴ مرد شرکت‌کننده که زندگی مجردی را تجربه کرده‌اند، از طریق نمونه‌گیری هدفمند از نوع نظری انتخاب شدند. داده‌ها با انجام مصاحبه‌های عمیق جمع‌آوری و با روش کدگذاری سه مرحله‌ای اشتراوس و کوربین تحلیل شدند. یافته‌ها نشان داد که تجردگرایی نتیجه تعامل پیچیده‌ای از عوامل علی شامل بلوغ فکری، ارجحیت رابطه قبل از ازدواج بر ازدواج دائم، ترس از تعهدات و آینده ازدواج و احساس محدود شدن آزادی فردی است. علاوه بر این، شرایط زمینه‌ای شامل سبک زندگی نوین و تغییر ذهنیت نسبت به ازدواج، این گرایش را تقویت می‌کنند. نهادهای خانواده و دولت نیز با اعمال محدودیت‌های عرفی و قانونی نقش مداخله‌گر دارند و موانعی بر سر راه ازدواج ایجاد می‌کنند. پیامدهای این وضعیت، استمرار زندگی مجردی، افزایش تنهایی و گرایش به انواع روابط خارج از چارچوب رسمی ازدواج است. در مجموع، تجردگرایی در این مطالعه به مثابه یک انتخاب آگاهانه و راهی برای حفظ استقلال و تحقق خود در بستر تحولات اجتماعی مدرن تحلیل شده است.

کلیدواژگان: تجردگرایی، مردان مجرد، طبقه متوسط، فردگرایی، روابط خارج از ازدواج.

۱. استادیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اقتصادی و اجتماعی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران (نویسنده مسئول) m.sabzehei@basu.ac.ir

۲. دانشیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اقتصادی و اجتماعی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران J.Afsharkohan@basu.ac.ir

۳. دانشیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اقتصادی و اجتماعی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران a.ghodsi@basu.ac.ir

۴. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اقتصادی و اجتماعی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران aminrushanpoor@gmail.com

۱. مقدمه و بیان مسئله

در دهه‌های اخیر، پدیده «تجردگرایی» یا زندگی مجردانه، به عنوان یکی از شاخص‌های مهم تحولات اجتماعی، فرهنگی و نسلی، توجه بسیاری از پژوهش‌گران و سیاست‌گذاران را به خود جلب کرده است. گرایش به مجرد دیگر صرفاً به عنوان وضعیتی موقتی یا ناشی از شرایط خاص فردی تلقی نمی‌شود، بلکه به تدریج به یک سبک زندگی مستقل و انتخابی برای برخی از گروه‌های اجتماعی به‌ویژه در میان طبقه متوسط شهری بدل شده است. این پدیده، با وجود سابقه تاریخی نسبتاً کوتاه در ایران، به سرعت در حال گسترش است و نمودهای آن را می‌توان در تغییر الگوهای ازدواج، خانواده، فرزندآوری و حتی تعاملات اجتماعی مشاهده کرد.

در این میان، مفهوم مجردگرایی نه تنها به معنای عدم ازدواج در یک دوره خاص از زندگی، بلکه به عنوان یک تصمیم آگاهانه و پایدار برای زندگی خارج از چارچوب رسمی ازدواج، مورد توجه قرار گرفته است. این سبک زندگی جدید، دربرگیرنده نوعی بازتعریف از هویت فردی، نقش‌های جنسیتی، استقلال اقتصادی و اولویت‌های زندگی است که در تضاد یا حداقل در فاصله با هنجارهای سنتی خانواده ایرانی قرار دارد. به عبارت دیگر، زندگی مجردانه در ایران امروز، تنها یک وضعیت فردی نیست، بلکه به صورت روزافزون به یکی از نشانه‌های گذار فرهنگی و اجتماعی جامعه تبدیل شده است.

در سطح جهانی، آمارها گویای روند افزایشی زندگی مجردانه هستند. کاهش نرخ ازدواج، افزایش سن ازدواج و نیز افزایش رضایت از زندگی مجردانه، همگی شاخص‌هایی هستند که نشان می‌دهند مجردگرایی دیگر یک استثنا نیست، بلکه به یک روند رایج بدل شده است. همچنین، سهم خانوارهای تک نفره در اروپا طی دو دهه اخیر به حدود ۳۵٪ رسیده است (مورتلمن^۱، ۲۰۲۳؛ ریمو^۲، ۲۰۲۱). ایران به عنوان کشوری در حال گذار، تحت تأثیر مدرنیته و تحولات جهانی، شاهد تغییرات اساسی در ارزش‌ها و نگرش‌های خانوادگی است. در چنین فضایی، ازدواج دیگر تنها راه تحقق استقلال نیست و جوانان به‌ویژه طبقه متوسط گرایش به حفظ استقلال از طریق مجرد دارند (آزاد ارمکی، ۱۳۹۵: ۲۹۸).

شواهد آماری و مطالعات تجربی حاکی از رشد فزاینده مجرد در میان هر دو جنس، به‌ویژه در میان تحصیل‌کردگان شهری است. نرخ مجرد قطعی (عدم ازدواج تا سن ۵۰ سالگی) در میان

1. Mortelman

2. Raymo

زنان، رشدی چشم‌گیر داشته و حتی در مواردی از مردان پیشی گرفته است. همچنین، سن متوسط ازدواج در مردان و زنان طی پنج دهه اخیر به طور مداوم افزایش یافته و در حال حاضر به بالاترین سطوح تاریخی خود رسیده است. فاصله سنی میان همسران نیز کاهش یافته است که بیانگر تغییر نگرش‌های فرهنگی به روابط زوجین و نقش‌های سنتی جنسیتی است (مرکز آمار ایران، سرشماری‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۹۵).

این تحولات، در بستری از عوامل چندلایه و پیچیده اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی شکل گرفته‌اند. عواملی چون رشد شهرنشینی، افزایش سطح تحصیلات، ارتقاء آگاهی‌های اجتماعی، جهانی‌شدن، گسترش رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی و تحول ارزش‌ها در میان نسل‌های جدید، در شکل‌گیری و تثبیت سبک زندگی مجردانه نقش‌آفرین بوده‌اند. به‌ویژه در میان طبقه متوسط شهری که به طور سنتی حامل ارزش‌های نوگرایانه و پیش‌برنده تغییرات اجتماعی بوده‌اند، تجردگرایی به عنوان یک انتخاب آگاهانه مطرح شده است. استقلال اقتصادی، امکان اشتغال، دسترسی به فرصت‌های آموزشی و فرهنگی و نیز افزایش قدرت چانه‌زنی در برابر هنجارهای سنتی، زمینه را برای پذیرش و نهادینه‌شدن این سبک زندگی فراهم کرده است.

در این میان، مردان مجرد طبقه متوسط شهری در کلان‌شهرهایی مانند تهران، تبریز، مشهد و اصفهان، از جایگاه مهمی در مطالعه این پدیده برخوردارند. این گروه نه تنها در معرض مستقیم تغییرات فرهنگی و سبک زندگی شهری قرار دارند، بلکه نقش محوری در بازتولید یا نقد ارزش‌های سنتی مرتبط با مردانگی، ازدواج و خانواده ایفا می‌کنند. تجربه زیسته آنان از تجرد، تحت تأثیر متغیرهایی چون موقعیت اقتصادی، انتظارات خانوادگی، تحصیلات، فردگرایی و چشم‌اندازهای آینده قرار دارد و می‌تواند گره‌گشای فهم عمیق‌تری از تحولات اجتماعی کنونی باشد.

با در نظر گرفتن پیچیدگی این پدیده، هدف اصلی پژوهش حاضر، تحلیل ابعاد گوناگون تجردگرایی از دیدگاه مردان مجرد طبقه متوسط شهری در چهار کلان‌شهر یادشده است. این پژوهش در پی پاسخ به این پرسش محوری است که: «شرایط علی، شرایط زمینه‌ای و پیامدهای تجردگرایی در میان مردان مجرد طبقه متوسط شهری چگونه شکل گرفته و چه ویژگی‌هایی دارد؟» پاسخ به این سؤال می‌تواند چشم‌انداز روشن‌تری از تحولات اجتماعی معاصر ایران، به‌ویژه در حوزه خانواده، جنسیت و سبک زندگی ارائه دهد و مبنای مناسبی برای سیاست‌گذاری‌های اجتماعی آینده باشد.

۲. ملاحظات نظری و مفهومی

تحقیقات کیفی به طور کلی رها از نظریه و مفاهیم حساس نیستند، به این معنی که نظریه‌ها اگرچه به منظور استخراج مدل خاصی از تحقیق یا جمع‌آوری داده‌های استفاده نمی‌شوند، اما برای زمینه‌سازی ورود به مفهوم‌سازی و حساسیت نظری ضروری‌اند. لذا در این مطالعه، محققان با ذهنیتی باز وارد میدان تحقیق می‌شوند و استفاده از مباحث نظری صرفاً برای آشنایی با مفاهیم حساس در رابطه با موضوع و راهنمایی نظری پژوهش‌گران در فهم پدیده تجردگرایی است.

پارسونز فردگرایی نهادی شده را ویژگی ذاتی جامعه مدرن توصیف و بر همین اساس خانواده هسته‌ای را تبیین می‌کند. به این ترتیب که با ظهور اقتصاد صنعتی، خانواده گسترده کارکرد اقتصادی‌اش را از دست می‌دهد، کار از خانه به کارخانه منتقل می‌شود و به دنبال آن افراد در جستجوی کار از خانواده جدا می‌شوند تا منافع خود را شخصاً در محیطی با شرایط متفاوت، نظیر کارخانه دنبال کنند. پارسونز با تأکید بر نابرابری‌های ایجاد شده در بین اعضای خانواده به لحاظ تخصص، مسئولیت و قدرت استدلال می‌کند که این نابرابری‌ها زمینه دگرگونی خانواده گسترده را فراهم می‌آورند و موجب شکل‌گیری خانواده هسته‌ای می‌شوند که در آن افراد، آزادتر از گذشته می‌توانند خواسته و سلیق شخصی‌شان را دنبال کنند (روشه، ۱۳۸۶: ۲۱۶).

ویلیام گود^۱ ظهور خانواده هسته‌ای را که بر اثر عناصر نوسازی نظیر صنعتی شدن و شهرشدن بروز می‌کند، مهم‌ترین ویژگی جامعه مدرن می‌داند. در خانواده هسته‌ای زن و مرد هر دو بیرون از خانه کار می‌کنند و تعداد فرزندان کم است. از این رو افرادی که در نقاط شهری زندگی می‌کنند به دلیل شیوه‌های زندگی متفاوت و نیز کنترل اجتماعی ضعیف‌تر شهری نسبت به مناطق روستایی ازدواجشان با تأخیر صورت می‌گیرد. اما در مناطق روستایی در مقایسه با شهرها سن ازدواج پایین‌تر است و در برخی از موارد ازدواج‌ها زودهنگام است (گود، ۱۳۸۲: ۵۹).

لستاخ و فون دیکا^۲ معتقدند هر جامعه در حال‌گذاری در دو مرحله تحولاتی اساسی را تجربه خواهد کرد: گذار جمعیتی اول و دوم؛ گذار جمعیتی اول نتیجه تحولات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است و گذار جمعیتی دوم مرتبط به تغییر و تحولات در روابط زناشویی

1. Good

2. Lesthaq & Von Dyka

و تشکیل خانواده است. به نظر آن‌ها، بر اثر نوسازی در مرحله اول تغییراتی در مرحله گذر جمعیتی دوم در ساختار خانواده شکل می‌گیرد که از جمله مهم‌ترین آن‌ها کاهش نسبت ازدواج کرده‌ها، افزایش سن در اولین ازدواج، بی‌ثباتی ازدواج‌ها و افزایش طلاق‌هاست (لستاخ و نیلز، ۲۰۰۲: ۳۳۱).

به نظر آنتونی گیدنز، در مدرنیته متأخر خانواده دستخوش چهار دگرگونی اصلی می‌شود که یکی از مهم‌ترین آن‌ها بروز پیوندهای ازدواج بر اساس عشق رمانتیک است. در مدرنیته، خانواده دیگر یک واحد اقتصادی نیست و ازدواج در آن بر اساس مصلحت‌های اقتصادی صورت نمی‌گیرد؛ بلکه ارتباط عاطفی بین زن و مرد اساس پیوندهای اجتماعی است. عشق رمانتیک در نتیجه رشد فردگرایی در جوامع مدرن بروز می‌کند که در آن افراد بر اساس اصل رضایت فردی وارد رابطه می‌شوند و تا جایی که ازدواج منافع و علایق شخصی را تأمین کند ادامه می‌یابد. گیدنز معتقد است در مدرنیته هیچ چیز دائمی نیست و ازدواج مانند هر رابطه اجتماعی دیگر دائماً در معرض بازاندیشی قرار می‌گیرد. در مدرنیته خانواده دیگر یک واحد اقتصادی نیست و ازدواج در آن بر اساس مصلحت‌های اقتصادی صورت نمی‌گیرد بلکه ارتباط عاطفی، اساس پیوندهای اجتماعی است (گیدنز، ۱۳۸۴: ۱۲۶).

به نظر آلریش بک، کشمکش بین دو جنس، ویژگی اصلی ازدواج‌های امروزی است (بک، ۱۳۹۷: ۱۹) که خود آن از فردی شدن ناشی می‌شود. به نظر بک مردم در حال رهایی از قیدوبندهای جنسیت و ویژگی‌ها و مفروضات شبه‌فئودالی آن هستند که به فردی شدن روابط بین دو جنس منجر می‌شود. بک می‌گوید: «من منم و سپس من زن هستم؛ من منم و سپس من مرد هستم» (بک، ۱۳۹۷: ۲۰۱). به نظر بک، تحول دیگر در خانواده غربی به روند روبه‌رشد برابری زن و مرد بستگی دارد. اگر برابری به معنای ایجاد جامعه بازار کار برای هر کس تعبیر، تفسیر و عملیاتی شود، آنگاه به‌طور ضمنی جامعه کاملاً متحرکی متشکل از مجردها همراه با آن ایجاد می‌شود. فرد مجرد سیمای بنیانی مدرنیته کاملاً توسعه‌یافته را تشکیل خواهد داد (بک، ۱۳۹۷: ۲۳۱) و شیوه زندگی مجرد موردی انحرافی در طول مسیر مدرنیته نیست، بلکه الگوی ازلی جامعه کاملاً پیشرفته مبتنی بر بازار کار است (بک، ۱۳۹۷: ۲۳۳).

مانوئل کاستلز در کتابش عصر اطلاعات، بحران پدرسالاری را باعث گوناگون شدن همه‌جانبه خانواده و تغییر نظام قدرت در آن می‌داند. کاستلز می‌گوید در نتیجه از بین رفتن خانواده پدرسالاری در عصر اطلاعات، اشکال جدیدی از زندگی خانوادگی ظهور پیدا می‌کند که یکی از آن‌ها مجردزیستی است (کاستلز، ۱۳۸۹: ۲۷۵). به نظر او انقلابی در حال وقوع است

که ویژگی آن ازهم‌گسیختن رابطه بین ازدواج و برآورد نیاز جنسی است (کاستلز، ۱۳۸۹: ۲۸۲). کاستلز همانند گیدنز معتقد است خودآیینی فزاینده بروز میل جنسی باعث دورشدن از بسترهای زناشویی و جستجوی شیوه‌های جدید ارضای میل جنسی خارج از چارچوب ازدواج می‌شود (کاستلز، ۱۳۸۹: ۲۸۵).

زیگموند باومن در کتاب «عشق سیال» در باب ناپایداری پیوندهای انسانی معتقد است در جهان پسمادرن روابط اجتماعی با اضطراب و عدم اطمینان همراه‌اند و روابط عمیق عاطفی میان زوج‌ها مجال بروز نمی‌یابد و هرگونه تلاش برای داشتن روابطی استوار سرشار از اعتماد و تعهد و بادوام نابخردانه تلقی می‌شود. در نگاه او، صمیمیت، همدلی و فداکاری مفاهیم خطرناکی شده‌اند که ناکارآمدی آن در دنیای نامطمئن امروزی به اثبات رسیده و تن دادن به آن‌ها کار دشواری است. باومن در زمینه تعهد معتقد است که تعهد به‌ویژه از نوع بلندمدت، دامی است که زوج‌ها باید از آن دوری کنند. مشاوره‌ها به افراد می‌آموزند که وقتی خود را متعهد می‌سازید، به یاد داشته باشید که احتمال دارد در حال بستن در به روی دیگر احتمالات عاشقانه‌ای باشید که ممکن است رضایت‌بخش‌تر و قانع‌کننده‌تر باشند، اگر می‌خواهید از دوستی‌تان احساس رضایت کنید نه تعهد بدهید و نه تعهد بگیرید، همیشه همه درها را باز نگه دارید (باومن، ۱۳۸۴: ۷۰-۱۴).

در جمع‌بندی باید گفت که چارچوب مفهومی این پژوهش ترکیبی از نظریه‌های نوسازی، مدرن و پسمادرن جامعه‌شناسان خانواده درباره ازدواج است که بر اساس آن‌ها مناسب‌ترین مقوله‌ها و مفاهیم برای تحلیل تجردگرایی از منظر مشارکت‌کنندگان این تحقیق فراهم آورده است. بر اساس استنباط کلی از نظریه نوسازی مدنظر پارسونز، گود و لستاخ، تغییر در زیرساخت‌های مادی باعث تغییر ذهنیت یا نگرش‌ها و ارزش‌های افراد می‌شود و ازجمله درباره موضوع موردپژوهش می‌توان این‌گونه استنباط کرد که ظهور تجردگرایی معلول زیست اجتماعی طبقه‌ای (متوسط) و کلان‌شهری است. بر اساس نظریه‌های مدرن بک و گیدنز، گسترش فردگرایی یکی از عوامل زمینه‌ساز گرایش جوانان به تجردگرایی در دنیای امروز است. در نظم سنتی، افراد در چارچوب‌های قالبی و ازپیش‌تعیین‌شده هنجاری ازدواج می‌کردند، اما در دنیای مدرن به تعبیر گیدنز از هنجارهای ازدواج سنت‌زدایی می‌شود و به تعبیر بک، ازدواج از قیدوبندهای ساختاری و عرفی رها می‌شود که نتیجه آن پیدایش الگوی جدیدی از ازدواج و همزیستی زن و مرد است که با الگوی سنتی از جنبه‌های مختلف متمایز است. باومن ویژگی این الگو را تغییر مداوم و بی‌ثباتی مداوم می‌داند. بر اساس نظریه باومن،

ناپایداری در ازدواج‌ها که در نوع ازدواج ایرانی هم در حال گسترش است، با شرایط دائماً دگرگون‌شونده ساختارهای شغلی، بازاری، معیشتی و سکونتگاهی در کلان‌شهرها منطبق است. مجردزیستی به مثابه سبکی از زندگی مدلی از همزیستی زن و مرد است که در قالب، زندگی هم‌باشی یا همخانگی ظهور می‌کند و به دنبال روابط دائمی و همراه با تعهد و الزام‌های قانونی نیست؛ در آن اصل لذت و خوشی و منافع فردی اولویت دارد. این سبک زندگی اگرچه هنوز در ایران عمومیت ندارد، ولی در کلان‌شهرها در بین طبقه‌ای از جامعه (متوسط شهری) در حال گسترش است و به دلیل این‌که می‌تواند الگوی رفتاری کنش ازدواج سایر طبقات قرار گیرد و اشاعه یابد، از اهمیت بسیاری برخوردار است.

۳. پیشینه تجربی

اگرچه ممکن است درباره تجردگرایی تحقیقات بسیاری از منظر رشته‌های مختلف در ایران و جهان انجام شده باشد، اما بررسی و تحلیل پیشینه این پژوهش بر اساس تحلیل یافته‌های تعدادی از پژوهش‌های اجتماعی است که سه ویژگی اساسی دارند، یکی، نتایج یافته‌ها از منظر جامعه‌شناسی و جمعیت‌شناسی تحلیل شده باشند؛ دوم، بر محور موضوع‌های مرتبط به هم یعنی، تجردگرایی، مجردی قطعی و تأخیر سن ازدواج متمرکز باشند؛ و سوم، علل و پیامدهای اجتماعی موضوع را تحلیل کرده باشند.

جدول شماره ۱: پیشینه پژوهش‌های مرتبط با موضوع مطالعه

نویسندگان / سال / روش	عنوان	نتایج
بناری زاده و همکاران ۱۴۰۳ روش کیفی	کاوش فرایندهای اجتماعی شکل‌گیری زیست مجردانه (مورد مطالعه: مردان مجرد شهر اهواز)	تحلیل مصاحبه‌ها منتج به شکل‌گیری ۷ مقوله اصلی شد: (۱) زیست مجردانه پیوستاری از الزام موقعیت تا انتخاب سبک زندگی، (۲) زیست مجردانه ملهم از سرگذشت فردی، (۳) زیست مجردانه، فرایند دائمی مشروعیت‌سازی، (۴) زیست مجردانه، زیستن علیه تجویز فرهنگی، (۵) زیست مجردانه، زیستن در سایه مجرد زدگی، (۶) زیست مجردانه، فرصتی برای توسعه و تحقق فردی و حرفه‌ای و (۷) زیست مجردانه، امکانی برای رهایی از نظارت فراگیر. در نهایت یک مقوله هسته تحت عنوان زیست مجردانه: ساخت‌گشایی زیست جهان جوانان به دست آمده است.

نویسندگان / سال / روش	عنوان	نتایج
کلاته ساداتی و همکاران ۱۴۰۲ روش کیفی	برهمکنش فرهنگ و تجرد: واکاوی ابعاد فردی و اجتماعی، فرهنگی طولانی شدن دوران تجرد دختران در شهر یزد	بیشتر مشارکت کنندگان شرایط فعلی خود را غیر رضایت بخش می دانند و با نوعی سخت زیستی تجرد مواجه اند. ته نشست های فرهنگی و اجتماعی نسبت به دختران مجرد از یک سو و محدودیت های فردی مشارکت کنندگان از سوی دیگر، رفاه ذهنی، روانی و اجتماعی آن ها را تحت تأثیر قرار داده است. مضمون هسته پژوهش، زنانگی بازمانده به معنای یک امر بالقوه اما ناکام است.
بگی ۱۴۰۲ روش کمی	دلایل و تعیین کننده های تأخیر ازدواج در ایران	به طور کلی حدود ۴۰٪ افراد دیرتر از سن ایدئال مدنظرشان ازدواج کرده بودند. برای مردان، «مشکلات اقتصادی» و برای زنان، «نیافتن فرد مناسب»، دلیل اصلی تأخیر در ازدواج بیان شد. برخلاف انتظار، تأخیر در ازدواج در میان مردان بلوچ، عرب و گُرد در مقایسه با مردان فارس در سطح بالاتری قرار داشت. مسائل اقتصادی و بیکاری دلیل اصلی این تأخیر از سوی این افراد بیان شده است که با سطح توسعه اقتصادی پایین مناطقی مطابقت دارد که این اقوام در آنجا زندگی می کنند.
شهریاری و مطیعی تبار ۱۴۰۱ روش کیفی	فهم پدیدارشناسانه تجارب زیسته جوانان مجرد از شیوه جدید دیدن و دیده شدن	بی توجهی به ارزش ها در مهارت های گزینش، تمایل به آزادی، ترس از صدمه دیدن در نگاه جدید، داشتن اولویت های متفاوت، عادت به روزمرگی، بازاندیشی تعاملات جنسی و جسارت ورزی های جنسی بود. به طور خاص، مردان، تنهایی، رهاشدگی و انزوایی که حاصل از حرکت در خلاف مسیر پذیرفته شده جامعه است را در درون خود احساس می کنند و خود را متعلق به داشته های اجتماعی و فرهنگی جامعه خویش نمی داند و بدون توجه به ارزش ها، اقدام به تصمیم برای تعیین تکلیف خویش می کنند، درحالی که زنان برای جلوگیری از آسیب دیدن به دنبال ادراک شیوه جدیدی از دیده شدن در فضای مجازی و تعاملات جنسی جهت انتخاب شدن هستند.
دهقان حصار و همکاران ۱۴۰۱ روش کیفی	تجرد زیستی در دختران مجرد: مطالعه پدیدارشناختی چالش ها و راهبردها	مهاجرت تحصیلی یا کاری، رُخدادهای ناخواسته خانوادگی، تمایل به استقلال طلبی و تفاوت های ارزشی با خانواده از جمله زمینه های گرایش به تجرد زیستی محسوب می شود. مشکلات اقتصادی، احساس تنهایی، فشار اجتماعی، پنهان کاری و تعارض در مسائل جنسی، چالش های تجرد زیستی اند. گسترش دامنه دوستی، تمرکز بر پیشرفت کاری و مدیریت ارتباط های اجتماعی، راهبردهای تسهیلگر زندگی اند.

نویسندگان / سال / روش	عنوان	نتایج
مختاری و همکاران ۱۴۰۰ روش کیفی	شناسایی پدیده تأخیر در ازدواج دختران	علل تأخیر در ازدواج عبارت است از: داشتن خانواده ضد ازدواج، شخصیت فردیت طلب و زندگی در جامعه مشوق تجرد. چگونگی شکل گیری این عوامل حاوی سه فرآیند بود: برداشت های غلط مرتبط به ازدواج، ویژگی های تسهیلگر تجرد و مواجهه با افراد تضعیف کننده زوجیت طلبی. تأخیر در ازدواج منجر به ایجاد آثاری شده است: تجارب هیجانی منفی، کسب موفقیت در ابعاد مختلف و نارضایتی از وضعیت موجود. در نهایت دختران مجرد به شیوه های انطباقی درونی و بیرونی با این تأخیر کنار آمده بودند.
گنجی و همکاران ۱۴۰۰ روش کیفی	گونه شناسی دختران ازدواج نکرده ایلامی برحسب دلایل تجرد	دلایل تجرد دختران ایلامی در هشت گروه کلی طبقه بندی می شوند: «دختران مجرد سردرگم»، «دختران مجرد کمال گرا»، «دختران مجرد استقلال طلب»، «تعویق ازدواج تا تحقق اهداف»، «دختران مجرد مبادله نگر»، «انگ خورندگان»، «دختران مجرد سرخورده» و «دختران گرفتار در نگرش های بسته». در نهایت، تغییرات فرهنگی همراه با عوامل اقتصادی، نقش مهمی در افزایش سن ازدواج داشته اند.
طالب پور و بیرانوند ۱۴۰۰ روش کیفی	پیامدهای تجرد قطعی دختران	تجرد قطعی منجر به پیامدهای ناخواسته ای می شود که کلیت جامعه را به طور اعم و افراد جامعه هدف را به طور اخص با مشکلات عدیده ای مواجه می سازد. مضامین اصلی پیامدهای تجرد قطعی شامل رها کردن تفکر ازدواج، آسیب پذیری تنهایی، واگویی حسرت های گذشته، داغ ننگ ناشی از تجرد و درماندگی اجتماعی است.
وزینی افضل و همکاران ۱۳۹۹ روش کیفی	سیاست پژوهی تجردگرایی: مطالعه کیفی سیاست پژوهی	پسران و دختران از زوایای مختلفی به پدیده تجرد می نگرند. به طور مثال، دوسوگرایی پسران در مقابل نگرش مثبت دختران به ازدواج، عاطفه گرایی و عاطفه زدایی پسران در مقابل عاطفه زدایی دختران، خودمحوری در پسران و موضع منفعلانه در دختران مشاهده شد. در هر دو جنس، کمال گرایی و انسانی زدایی از همسر فرضی بارز بود.
حبیب پور گتابی و غفاری ۱۳۹۵ روش کمی	بررسی علل افزایش سن ازدواج دختران	دخترانی که دیرتر ازدواج می کنند، از تحصیلات بالاتری برخوردارند، نگرش فرامادی به ازدواج دارند و اعتقاد بیشتری دارند که با ازدواج، هزینه فرصت های ازدست رفته بیش از فرصت ازدواج است.

نویسندگان / سال / روش	عنوان	نتایج
ماتسودا ^۱ ۲۰۲۳ روش کمی	وخامت اشتغال جوانان، زمینه‌های اجتماعی و کاهش ازدواج در ژاپن و کره جنوبی	افراد مجرد و مردانی که کارمند عادی با درآمد سالانه پایین نبودند ازدواج را به تأخیر انداختند. این ارتباط با پیشینه تحصیلی و ساختار خانواده (زندگی مشترک والدین، ابتدایی) تعدیل شد. با مقایسه این دو کشور، ژاپن تأثیر قوی‌تری بر ازدواج از سیستم سنتی خانواده دارد و کره جنوبی تأثیر قوی‌تری از مضرات اقتصادی دارد. این نشان‌دهنده تفاوت در استحکام نظام خانواده سنتی و میزان وخامت اشتغال جوانان در دو کشور است.
ژائو ^۲ ۲۰۲۳ روش کمی	افزایش قیمت مسکن و تأخیر ازدواج در چین: شواهدی از سیاست معاملات زمین شهری	افزایش قیمت مسکن به طور قابل توجهی سن ازدواج اول را در بین مردان به تأخیر می‌اندازد. علاوه بر این، افزایش قیمت مسکن هزینه ازدواج اول را افزایش داده است. در عوض، جوانان خانه‌دار در ازدواج اول سن کمتری دارند. همچنین، تأثیر تأخیر ازدواج ناشی از افزایش قیمت مسکن برای زنان تحصیل کرده‌تر، مردان با خواهر و برادر بیشتر و افراد شهرهای بزرگ آشکارتر است. بدتر از آن، تأثیر تأخیر ازدواج ناشی از افزایش قیمت مسکن باعث کاهش بیشتر تمایلات باروری و کاهش نرخ واقعی باروری شد.
سلطانا ^۳ ۲۰۲۱ روش کیفی	دلایل مجرد زنان در پاکستان: مطالعه‌ای کیفی بر تجربیات زنان مجرد	زنان در کشور پاکستان دلایل مجرد خود را عواملی چون شرایط غم‌بار اجتماعی-خانوادگی مانند محدودیت‌های مالی، مرگ پدر و مسئولیت مراقبت از بیوه، مادر و خواهر و برادر کوچک‌تر، درون‌همسری مبتنی بر کاست، عدم جذابیت فیزیکی و ناتوانی در یافتن همسر سازگار عنوان نموده‌اند. همچنین زنان مجرد، انتقاد، رسوایی، تنهایی و احساس رهاشدن را تجربه کرده‌اند.
ماهارج و شانگاز ^۴ ۲۰۲۰ روش کیفی	دلایل تأخیر ازدواج: نگرش زنان جوان تحصیل کرده در آفریقای جنوبی	زنانی که دارای تحصیلات عالی هستند تمایل دارند که ازدواج را به تأخیر بیندازند تا بتوانند از نظر مالی خود را تثبیت کنند، استقلال کسب کنند، شغل خود را بسازند و دارایی‌هایی برای خودشان کسب کنند و همچنین به بهبود استانداردهای زندگی خانواده‌هایشان کمک کنند. به طور کلی، میزان تحصیلات افراد تأثیر زیادی بر تأخیر ازدواج زنان و گرایش آن‌ها به ادامه زندگی مجردی می‌گذارد.

1. Matsuda
2. Zhao
3. Sultana
4. Maharaj& Shangase

نویسندگان / سال / روش	عنوان	نتایج
آپوستولو ^۱ ۲۰۲۰	دلایل تجرد افراد: شواهد تجربی از دیدگاه تکاملی	از دلایل مهم تجرد می‌توان به مهارت‌های ضعیف در ایجاد روابط، تمایل به آزادی، ترس از آسیب‌دیدگی عاطفی، اولویت‌های متفاوت و سخت‌گیری زیاد اشاره کرد. تفاوت‌های معنی‌دار بین جنسیت‌ها و گروه‌های سنی در دلایل مختلف مشاهده شد. به‌طور خاص، مردان بیشتر تمایل به تجرد برای داشتن آزادی در روابط کوتاه‌مدت داشتند، درحالی‌که زنان بیشتر به دلیل ترس از آسیب‌دیدگی و احساس عدم جذابیت به‌عنوان شریک زندگی، تجرد را انتخاب کرده بودند.

بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که روند کلی تحولات خانواده در جهان و ایران به سوی رشد مجردزیستی و تأخیر ازدواج است. تحلیل یافته‌های کمی که بیشتر از منظر جمعیت‌شناختی به موضوع نگریسته‌اند، فرایندهای روبه‌رشد پدیده را آشکار می‌کنند، اما تصویری دقیق‌تر از موضوع ارائه نمی‌دهند و به کلیات فرایندها اکتفا می‌کنند.

سایر تحقیقات درباره موضوع به تحلیل دلایل تجردگرایی از منظر دختران (که بخشی از آن می‌تواند ناخواسته باشد) پرداخته‌اند و تعدادی از تحقیقات به بررسی پیامدهای مجردزیستی متمرکز شده‌اند و سرانجام، گستردگی تحقیقات به یک یا چند شهر کشور اشاره کرده‌اند، اما این پژوهش در مقایسه با سایر پژوهش‌ها دارای جنبه‌های نوآورانه چندگانه‌ای است:

۱. برای اولین بار تجردگرایی را از منظر مردان مجرد طبقه متوسط بررسی می‌کند که به دلیل ویژگی‌های مصاحبه‌شوندگان شامل، داشتن سواد، ثروت، شغل و انتخاب داوطلبانه مجردزیستی و ساکن کلان‌شهر بودن، در نوع خود تازگی دارد؛

۲. در سایر پژوهش‌ها همه جنبه‌های پدیده شامل علل ساختاری و مداخله‌گر، پیامدها و راهبردها به صورت جامع تحلیل نشده‌اند؛

۳. میدان و زمینه پژوهش و مشارکت‌کنندگان این پژوهش تازگی دارد؛

و ۴. سرانجام، چارچوب تحلیلی و مفهومی این پژوهش، جامعه‌شناختی و ترکیبی از نظریه‌های کلاسیک، مدرن و پست‌مدرن است.

1. Apostolou

۴. روش‌شناسی

پژوهش حاضر از لحاظ ماهیت کیفی و اکتشافی و از لحاظ هدف کاربردی است. در این مطالعه از رویکرد نظریه داده‌بنیاد استفاده شده است. پژوهش کیفی به مطالعه مسائل در دنیای واقعی می‌پردازد و توانایی شناسایی ظریف و عمیق روابط انسانی و حقیقت‌های متکثر و فردی زندگی را داراست (فلیک، ۱۳۸۷: ۱۵).

نظریه داده‌بنیاد رویکردی ویژه است که توسط گلاسر و اشتراوس با هدف نظریه‌سازی از داده‌ها بر اساس بنیان‌های تفسیرگرایانه و برساخت‌گرایانه توسعه یافته است. به عبارتی، نظریه داده‌بنیاد، کشف و استخراج نظریه از داده‌های حاصل از فرایند تحقیق اجتماعی به صورت نظام‌مند است (محمدپور، ۱۳۹۲: ۳۱۴). در این پژوهش نمونه‌گیری به صورت هدفمند و نظری انجام شد و داده‌ها از طریق مصاحبه‌های عمیق جمع‌آوری گردید.

مشارکت‌کنندگان این پژوهش مردان مجرد ۳۰ سال به بالا از طبقه متوسط بودند که به طور موقت به تهران آمده و ساکن یکی از چهار کلان‌شهر تهران، تبریز، مشهد و اصفهان محسوب می‌شدند. این افراد از طریق ملاقات‌های کاری، توریستی، تصادفی و تعامل‌های روزمره در محیط کار، محله و خانه شناسایی و از میان افراد واجد شرایط (نداشتن سابقه ازدواج رسمی، داشتن حداقل مدرک کارشناسی، تعلق به طبقات متوسط به بالا) انتخاب شدند. روند نمونه‌گیری و انجام مصاحبه‌ها بر اساس اشباع نظری و با تعداد ۲۴ نفر به پایان رسید.

محورهای اصلی سؤالات مصاحبه شامل نگرش به ازدواج، علل تجرد، تجربیات زیسته مجردی، پیامدهای مرتبط با تجردگرایی و سبک زندگی مجردانه بود. پرسش‌ها به گونه‌ای طراحی شدند که ابتدا زمینه کلی و تجربیات فردی مطرح شده و سپس سؤالات تحلیلی‌تر برای استخراج داده‌های غنی و چندبُعدی مطرح گردید.

مدت زمان انجام پژوهش ۱۸ ماه، از اوایل فروردین ۱۴۰۲ تا اواخر دی ماه ۱۴۰۳ بود. مصاحبه‌ها به صورت حضوری انجام شد و هر جلسه بین ۳۰ تا ۷۰ دقیقه به طول انجامید. در طول مصاحبه، مصاحبه‌گر با انعطاف‌پذیری سؤالات را مطرح کرده و مشارکت‌کنندگان را تشویق به بیان آزادانه تجربیات و احساسات خود نمود. تمامی مصاحبه‌ها با رضایت شرکت‌کنندگان ضبط و پس از آن دقیقاً شنیده شده و متن آن‌ها تهیه شد. فرایند تحلیل داده‌ها هم‌زمان با جمع‌آوری آن‌ها انجام گرفت؛ بدین صورت که پس از هر مصاحبه، داده‌ها کدگذاری شده و یافته‌های اولیه برای تنظیم و اصلاح سؤالات مصاحبه بعدی به کار گرفته شد تا در نهایت اشباع نظری رسیدیم.

برای افزایش اعتبار داده‌ها و یافته‌ها از روش‌های زیر استفاده شد: ۱) دقت و کفایت استنادات و کدگذاری‌ها و فرایند منظم گردآوری داده‌ها؛ ۲) توصیف ضخیم و غنی مصاحبه‌ها؛ ۳) نظارت و بازبینی توسط متخصصان و خبرگان حوزه؛ و ۴) رسیدن به اشباع داده‌ها برای اطمینان از دقت و غنای مفاهیم استخراج شده.

جدول شماره ۲: مشخصات کلی مشارکت‌کنندگان

ردیف	کد	سن	مدرک	شغل
۱	م الف	۴۴	دکتری اقتصاد	شرکت بیمه
۲	الف ۲	۳۹	لیسانس مدیریت	بنگاه معاملاتی اتومبیل
۳	س ۳	۴۱	فوق لیسانس روانشناسی	مرکز مشاوره روانشناسی
۴	ن ۴	۴۵	فوق لیسانس مکانیک	شرکت ایران خودرو
۵	ج ۵	۴۸	فوق لیسانس شهرسازی	شهرداری
۶	م ۶	۴۹	فوق لیسانس حقوق	جوهر فروشی
۷	ج ۷	۵۲	فوق لیسانس شیمی	صرافی رمزارز
۸	ن ۸	۵۵	دکتری ریاضی	استاد دانشگاه
۹	ر ۹	۴۳	لیسانس فلسفه	ساخت و ساز مسکن
۱۰	ر ۱۰	۳۸	دکتری دامپزشکی	مرغداری صنعتی
۱۱	م ۱۱	۴۸	لیسانس حسابداری	کارمند
۱۲	ش ۱۲	۳۸	مهندس برق	پشتیبانی اسنپ
۱۳	ک ۱۳	۴۸	مهندسی IT	شرکت همراه اول
۱۴	ص ۱۴	۴۲	فوق لیسانس عمران	مهندس ناظر ساختمان
۱۵	م ۱۵	۴۵	فوق لیسانس برنامه‌ریزی شهری	شرکت پیمانکاری
۱۶	ف ۱۶	۵۲	دکتری	دندان‌پزشک
۱۷	م ۱۷	۴۸	دکتری	دامپزشک
۱۸	م ۱۸	۴۲	لیسانس آمار	مدیریت کافی شاپ
۱۹	ف ۱۹	۴۰	دکترای تخصصی	پزشک
۲۰	ک ۲۰	۵۰	فوق لیسانس حقوق	وکیل و مشاور حقوقی
۲۱	ب ۲۱	۵۶	لیسانس بیولوژی	مغازه نوشت افزار
۲۲	الف ۲۲	۵۲	لیسانس مکانیک	مهندس شرکت ماشین سازی
۲۳	ک ۲۳	۳۷	فوق لیسانس علوم اجتماعی	دبیر
۲۴	ع ۲۴	۳۹	فوق لیسانس IT	مهندس دیجی کالا

همان‌گونه که در جدول بالا مشاهده می‌شود، میانگین سنی مشارکت‌کنندگان این مطالعه، بین ۳۷ تا ۵۶ سال بوده و بیشتر آنان دارای تحصیلات دانشگاهی در مقطع کارشناسی ارشد و دکتری بودند. از نظر حرفه‌ای، تنوع شغلی قابل توجهی میان آن‌ها وجود داشت؛ این تنوع شغلی و تحصیلی نشان‌دهنده طیف متنوعی از تجربیات و نگرش‌ها نسبت به زندگی مجردانه در میان طبقه متوسط شهری است.

۵. یافته‌ها

مفاهیم، مقوله‌های اصلی و فرعی و مقوله مرکزی پژوهش بر اساس گفته‌های مشارکت‌کنندگان و از طریق مراحل سه‌گانه کدگذاری نظریه زمینه‌ای، شناسایی و در جدول شماره ۳ دسته‌بندی شده‌اند. این مقولات مجموعه نظراتی هستند که شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها در خصوص پدیده تجردگرایی در بین مصاحبه‌شوندگان را نشان می‌دهد. همان‌طور که داده‌های جدول نشان می‌دهد، مقوله هسته‌ای این پژوهش از دل ۱۴ مقوله اصلی و ۳۵ مفهوم بیرون آمده است.

جدول شماره ۳: مفاهیم، مقوله‌های اصلی، مقوله‌های فرعی و مقوله مرکزی پژوهش

مقوله مرکزی	ابعاد	مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	مفاهیم
مجردگرایی به مثابه تحقق خود در دنیای مدرن	شرایط علی	بلوغ فکری	محرك‌های مشروعیت‌ساز	عاقل شدن، حساب‌گر شدن، کاهش احساسات، بی‌حوصلگی، کاهش میل جنسی
		برتری رابطه قبل از ازدواج به ازدواج دائم	محرك‌های سوق‌دهنده	تعهد و مسئولیت کمتر، هزینه اقتصادی کمتر، تنوع طلبی و سیالیت، سهولت برقراری رابطه، لذت و هیجان بیشتر
		ترس از آینده ازدواج	محرك‌های استرس‌زا	طلاق، خیانت زنان، بلاتکلیفی فرزندان، ازدست‌دادن آرامش
		محدودشدن آزادی	محرك‌های الزام‌آور و محدودکننده	قطع یا کاهش روابط دوستانه، محدودشدن مردان به روابط فامیلی

مفاهیم	مقوله‌های فرعی	مقوله‌های اصلی	ابعاد	مقولهٔ مرکزی	
مصرف‌گرایی، تجمل‌گرایی	اهمیت فردگرایی	سبک زندگی جدید افراد	شرایط زمینه‌ای	مجردگرایی به‌مثابهٔ تحقق خود مدرن	
	فردگرایی مردان و زنان، اصل لذت و تنوع‌طلبی، مسئولیت‌پذیری، نگرش به خوشبختی، دوست داشتن تنهایی و لذت بردن از آن	زیست مستقل و لذت‌گرایانه			ذهنیت جدید در ازدواج (دگردیسی در ارزش‌ها و هنجارهای ازدواج)
	تعیین قیدوبندها بر ازدواج (خانهٔ مستقل، عروسی مجلل و...)	مقاومت در برابر قیدوبندهای اجتماعی و فرهنگی	دخالت خانواده‌ها		شرایط مداخله‌گر
	قوانین مردستیزانه، دادگاه و زندان	قوانین محدودکنندهٔ تمایل به ازدواج	دخالت دولت (قانون)		
	زندگی هم‌خانگی، تک‌خانواری	ازدست‌دادن فرصت زندگی مشترک	زیست دائمی مجردانه		پیامدها
	عادت به تنهایی و لذت‌بردن از آن	تنهایی و فرصت برای خودشناسی و لذت‌بردن از آن	تنهایی		
	هم‌جنس‌گرایی، هم‌باشی، شوگردی و شوگرمایی	سیالیت روابط عاطفی و جنسی	روابط خارج از ازدواج		
	سنت‌زدایی از مراسم ازدواج	مقاومت در برابر قوانین سنتی ازدواج	کاهش قیدوبندهای عرفی بر ازدواج (مراسم ازدواج، مهریه، داشتن خانه و...)		راهنم‌ها
	قاعده‌زدایی از قوانین ازدواج	بازاندیشی در قوانین و هنجارهای ازدواج	کاهش میزان مهریه، حذف زندان		
	مسئولیت‌پذیری دوگانهٔ زن و مرد	تقسیم مساوی مسئولیت‌های زندگی بین زن و مرد	مشارکت بیشتر زنان در تأمین هزینه‌های خانواده		

۱-۵. شرایط علی

بلوغ فکری

بر اساس روایت مشارکت‌کنندگان، با بالا رفتن سن ازدواج در بین مردان مجرد، نقش احساس (عشق و عاطفه) و کشش و تمایل جنسی در ازدواج کاهش پیدا می‌کند و برعکس، نقش محاسبات عقلانی و حسابگرانه در ازدواج افزایش می‌یابد. این تغییر را می‌توان به بلوغ فکری و تجربه‌های زندگی در میان این مردان نسبت داد که به تدریج، افراد را از تصمیم‌گیری‌های مبتنی بر شور و هیجان فاصله می‌دهد و به تصمیم‌گیری‌های منطقی و حساب‌شده می‌رساند.

م الف، ۴۴ ساله که سابقه دو سال زندگی با دوست دختر ترک در ترکیه را دارد می‌گوید:

«وقتی سن بالا می‌ره، دیگه ازدواج کردن سخت می‌شه، هزار جور فکر و خیال می‌آد سمت آدم، چون دیگه احساسی تصمیم نمی‌گیری، بیشتر روی حساب و منطق عمل می‌کنی». در روایت دو نفر دیگر از مردان مجرد، بر نقش بالا رفتن سن بر تغییر و تحولات فیزیکی و روانی در مردان اشاره شده است. الف ۲ می‌گوید:

«ازدواج باید در سن شور و نشاط باشه نه در سن شعور و عقلانیت. پسرها هرچه از ۲۲ سالگی جلوتر می‌رن، هم سردمزاج‌تر می‌شن و هم عقل‌گراتر، بیشترشون توی وادی حساب و کتاب می‌افتند؛ در نتیجه تمایلشون برای ازدواج کاهش پیدا می‌کنه».

س ۳ نیز ضمن اشاره بر توانایی مالی‌اش برای ازدواج، دلایل شخصی ازدواج نکردش را چنین توصیف می‌کند:

«قدیما پسرها کم‌سن و سال بودن و داغ و عاشق‌پیشه و محرومیت جنسی کشیده، الان وضعیت فرق کرده. پسرها ترجیح می‌دن در سن بالا ازدواج کنن که دیگه از روی احساس و عشق و عاشقی نیست».

نقل قول‌های ارائه شده بیانگر این است که مردان در سنین پایین‌تر، به دلیل شور جوانی و محرومیت جنسی، بیشتر تحت تأثیر احساسات و هیجانات زودگذر قرار دارند؛ اما با گذشت زمان و افزایش سن، آن‌ها تمایل دارند ازدواج را بر اساس معیارهای مالی، اجتماعی و عقلانی بسنجند. این موضوع ممکن است ناشی از تغییر اولویت‌ها در زندگی، افزایش مسئولیت‌ها و آگاهی بیشتر نسبت به پیامدهای ازدواج باشد.

برتری رابطه قبل از ازدواج نسبت به ازدواج

در گذشته تنظیم روابط جنسی پسر و دختر فقط در قالب ازدواج به رسمیت شناخته می شد، اما به دلیل ضعف نهاد خانواده در سال های اخیر و دلایل دیگر، روابط جنسی خارج از ازدواج در کنار ازدواج نیز در حال گسترش است. بر اساس روایت مشارکت کنندگان، رابطه قبل از ازدواج و تداوم آن به ازدواج دائمی برتری هایی دارد که عبارت اند از: تسهیل در برقراری رابطه، کم هزینه بودن، مسئولیت کمتر، تعهد کمتر، هیجان بیشتر، تنوع طلبی بیشتر و سیالیت. این ویژگی باعث شده است که جوانان از عبور از مراحل سخت و زمان بر ازدواج بگذرند و به جای آن وارد روابط موقت و کمتر متعهد شوند. ن ۴ می گوید:

«وقتی آدم می تونه با یه دختر به راحتی وارد رابطه بشه، چرا باید سختی بکشه برای به دست آوردنش و یه رابطه همیشگی که معلوم نیست دوام بیاره یا نه».

ج ۵ معتقد است:

«آقایون دنبال روابط جدی و ازدواج نمی رن، چون دخترهای دم دستی زیاد شده ان».

ف ۱۶ که دندان پزشک است بیان می کند:

«دلیل اصلی ازدواج نکردن پسرها اینه که نیاز عاطفی، جنسی و... بدون این که هزینه زیادی کنن از جانب دخترها تأمین می شه، چرا باید زیر بار مسئولیت برن! آگه از خانمی خوششون نیاد، می رن سراغ مورد جدید، لزومی نداره زیر بار تعهد سنگین برن».

م ۶ به اصل لذت و تنوع طلبی در رابطه موقت اشاره می کند:

«به نظر من از بین همه عواملی که بر ازدواج نکردن مردان تأثیر داره، تنوع طلبی پسرها و راحتی دخترها، تمایل مردان رو به ازدواج کمتر می کنه، چون اکثر پسرای امروزی دنبال رابطه تکی نمی رن، دوست دارن جوونی شون رو بکنن و معنی جوونی هم اینه که تنوع طلب باشی».

این تغییر نگرش ها نشان دهنده تحول عمیق در ساختارهای اجتماعی و فرهنگی پیرامون نهاد خانواده و ازدواج است. جوانان امروزی با توجه به شرایط اقتصادی، اجتماعی و روانی، ترجیح می دهند روابط انعطاف پذیرتر، کم هزینه تر و هیجان انگیزتری را تجربه کنند که در قالب رابطه قبل از ازدواج تحقق می یابد.

ترس از آینده ازدواج

روایت های مشارکت کنندگان نشان دهنده وجود نگرانی های عمیق و گسترده در میان مردان

مجرد نسبت به آینده ازدواج است. این ترس‌ها عمدتاً حول محور بی‌ثباتی نهاد خانواده و افزایش نرخ طلاق، احتمال خیانت همسر، نگرانی از سرنوشت فرزندان و از دست رفتن آسایش فردی شکل گرفته‌اند. این عوامل، شرایط ریسک ازدواج را تا حد زیادی افزایش داده و موجب شده است که مردان با نگرشی محافظه‌کارانه و حتی گاهی اجتنابی به مقوله ازدواج نگاه کنند.

ر ۱۰ که ۳۶ سال سن دارد و جوان‌ترین پاسخگوی این تحقیق است می‌گوید:

«یه ترس بزرگ بین پسرای جوانی که می‌خوان ازدواج کنن، اینه که دخترا این روزا هر کدوم قبل ازدواج چندین دوست‌پسر داشتن و احتمال زیادی وجود داره که بعد از ازدواج رابطه قبلی‌شون رو نگه دارن و خیانت بکنن».

الف ۲۲ درباره نگرانی‌هایش در این باره چنین حکایت می‌کند:

«الآن ریسک ازدواج زیاد شده، آدم می‌ترسه ازدواج کنه و طرف توی رابطه نمونه، حالا مشکل مهریه یه طرف، تکلیف بچه‌ها چی می‌شه، روی زن نمی‌شه حساب کرد، الآن خانم‌ها تو دوران نامزدی طلاق می‌گیرن و نصف مهریه رو می‌گیرن».

این اظهارات بیانگر ترس از پیامدهای حقوقی و اقتصادی ازدواج و همچنین عدم اطمینان از دوام و استحکام رابطه است. در شرایطی که نهاد خانواده در حال دگرگونی و تضعیف است و رسانه‌ها و تجارب شخصی با تأکید بر شکست‌های زناشویی همراه است، افراد به‌طور طبیعی احساس ناامنی و اضطراب بیشتری نسبت به ازدواج پیدا می‌کنند. این احساسات، به‌ویژه زمانی که با شرایط اقتصادی و اجتماعی دشوار ترکیب شوند، تصمیم به ازدواج را به تعویق می‌اندازند. بنابراین، ترس از آینده ازدواج نه تنها منعکس‌کننده مشکلات فردی و خانوادگی است، بلکه نمایانگر چالش‌های ساختاری نهاد خانواده در جامعه امروز نیز است.

محدود شدن آزادی

بنا به روایت مردان یکی از مزیت‌های زندگی مجردی، آزادی است که وقتی مردان ازدواج می‌کنند، آن را از دست می‌دهند. این ویژگی برای کسانی که دیر ازدواج می‌کنند، برجسته‌تر است، چون زندگی مجردی شان تداوم داشته است و آن‌ها به آزادی در زندگی عادت کرده‌اند. کنار گذاشتن عادت یا به قول بورديو عادت‌واره (آزادی) برای مردانی که دیر ازدواج می‌کنند بسیار سخت است.

کد ع ۲۴ می‌گوید:

«منی که الآن ۳۹ سالمه و مجردم و خیلی راحتم و کسی نیست بهم گیر بده که کجا می‌ری، کی میری، کی می‌آی، واسه چی خودم و وقتم رو نثار کسی کنم که هیچ ارزشی برام قائل نیست؟ خب منی که اتفاقاً خونه و ماشین و درآمد خوب دارم، برای چی باید ازدواج کنم».

ب ۲۱ که ۵۶ سن سال دارد و مسن‌ترین پاسخگوی این تحقیق است، معتقد است:

«یکی از دلایلی که مردانی که پا به سن می‌دارن، دیگه ازدواج نمی‌کنن، اینه که می‌فهمن ساختار ازدواج در ایران محدودیت می‌آره و کسایی که دوران مجردیشون آزاد بودن که هرجا خواستن برن و هر کاری بکنن، وقتی می‌خوان ازدواج کنن یکی از نگرانی‌هاشون اینه که زنی وارد زندگیشون بشه که آزادی رو از اونا سلب کنه».

کد ن ۸ که ۵۵ ساله است، نگرانی جوان‌ها را از ازدواج چنین توصیف می‌کند:

«به نظرم پسرای امروزی خیلی باهوش‌تر از نسل گذشته‌شون عمل می‌کنن. پسرها بین آزادی و اسیری با تشکیل خانواده، آزادی رو انتخاب می‌کنن، چیزی باشکوه‌تر و زیباتر از آزادی در این جهان وجود نداره؛ هرجا دلت خواست می‌ری، هر کاری خواستی انجام می‌دی، با هر کی بخوای رابطه برقرار می‌کنی و به هیچ‌کس پاسخگو نیستی».

این اظهارات نشان‌دهنده تمایل افراد به حفظ استقلال و کنترل بر زندگی شخصی است. در عین حال، شرایط فرهنگی و اجتماعی ایران که نقش‌های سنتی خانواده و انتظارات از مردان در ازدواج را پُررنگ می‌کند، این محدودیت‌ها را بیشتر برجسته می‌سازد. در واقع، تضاد میان ارزش‌های مدرن فردگرایی و محدودیت‌های سنتی ازدواج، موجب افزایش تعارض در تصمیم‌گیری برای ازدواج می‌شود. این تمایل به حفظ آزادی همچنین با تغییرات نسل جدید و افزایش اهمیت رضایت شخصی و خودمختاری در روابط عاطفی و اجتماعی هم‌خوانی دارد. بنابراین، محدود شدن آزادی پس از ازدواج به عنوان یک عامل روانی، اجتماعی و فرهنگی می‌تواند نقش مهمی در افزایش سن ازدواج و کاهش تمایل مردان به تشکیل خانواده داشته باشد.

۲-۵. شرایط زمینه‌ای

سبک زندگی جدید افراد

سبک زندگی جدید از دیدگاه مشارکت‌کنندگان اشاره به اهمیت تجمل‌گرایی (توقع بالا) و

مصرف‌گرایی (مصرف بدن زنانه) در بین افراد جامعه دارد. آنچه از روایت مردان مجرد دربارهٔ شروع یک زندگی مشترک فهمیده می‌شود، توقعات بالا یا تجملات است. داشتن مسکن و ماشین و برآورده کردن نیازهای تفریحی و مسافرتی (و نه نیازهای اولیه خوراک و پوشاک) حداقل شرایط لازم برای شروع یک زندگی است. م ۱۱ لیسانس اقتصاد شرایط یک مرد برای شروع زندگی را چنین حکایت می‌کند:

«یه خونه معمولی اون هم آپارتمان، الآن زیر ۵ میلیارد پیدا نمی‌کنی، عروسی گرفتن ۱ میلیارد، وسایل خونه ۱ میلیارد، ماشین الآن دیگه زیر ۵۰۰ میلیون نداریم، طلا و ... حالا تازه شروع کن زندگی کن».

ش ۱۲ که مهندس IT است معتقد است:

«ازدواج کنی که چی بشه؟ صبح تا شب کار کنی که خرج زن و بچه رو بدی، نه تفریحی، نه مسافرتی، نه گردش، نه لذتی، همیشه ازت طلبکارن که تو که حقوق کافی نداشتی چرا زن گرفتی؟ هرکسی وضع مالی خوبی نداشته باشه و ازدواج کنه، واقعاً اشتباه بزرگی کرده».

تحت مقوله مصرف‌گرایی مردان هزینه اداره یک زن را خیلی بالا ارزیابی و به این موضوع اشاره می‌کنند که از طرفی شرایط اقتصادی مملکت خرابه و درآمد مردان کم است و از طرف دیگر، هزینه و تجملات خانم‌ها رو به بالا هست و این دو وضعیت پارادوکسیکالی به وجود می‌آورد که مانع ازدواج می‌شوند.

ص ۱۴ از هزینه سرسام‌آور خانم‌ها چنین حکایت می‌کنند:

«چون خرج دخترها زیاد شده یک زن کلی خرج لب و گونه، مژه، کاشت ابرو، بوتاکس صورت، لباس‌های آن‌چنانی، وسایل خونه هم هست، این خرج‌ها کمرشکنه برای آقایون».

م ۱۵ نیز تأکید می‌کند:

«از دید پسرها، خانم‌های امروز خیلی پُرهزینه شدن و اکثر اونا مخارج زیادی رو صرف امور زیبایی و ظاهری می‌کنن که این موضوع باعث عدم گرایش پسرها به ازدواج شده».

تحلیل شرایط زمینه‌ای نشان می‌دهد که سبک زندگی نوین با محوریت تجمل‌گرایی و مصرف‌گرایی، به طور مستقیم بر نگرش مردان نسبت به ازدواج تأثیرگذار است. به بیان دیگر، افزایش توقعات مالی و اجتماعی همسران، در کنار محدودیت‌های اقتصادی، مانعی جدی برای شکل‌گیری خانواده‌های نوپا و درنهایت تأثیرگذار بر نرخ ازدواج و پایداری اجتماعی محسوب می‌شود.

ذهنیت جدید در ازدواج (دگردیسی در ارزش‌ها و هنجارهای ازدواج)

ذهنیت جدید در ازدواج از دیدگاه مشارکت‌کنندگان اشاره به اهمیت فردگرایی در میان مردان و زنان، اصل لذت و تنوع‌طلبی، مسئولیت‌پذیری، نگرش به خوشبختی در بین افراد جامعه و لذت بردن از تنهایی دارد. در ازدواج‌های سنتی اصل اساسی در ازدواج فداکاری و تلاش برای خوشبخت کردن همسر (زن) یا فرزندان از سوی مرد بود، اما به نظر می‌رسد مردان امروز وظیفه‌شان را خوشبختی همسر نمی‌دانند و با این اصل مشکل داشته باشند. م ۱۵ می‌گوید:

«چرا باید تمام زندگی‌ام برای تأمین رفاه و آسایش و خوشحال کردن به شخص دیگه که بهش همسر می‌گن نابود کنم پس خودم چی؟ ترجیح می‌دم به جای تأمین کردن به شخص دیگه برم مالدیو آفتاب بگیرم».

م ۱۷ دکترای دامپزشک می‌گوید:

«تمام عمر سخت تلاش کردم و به آرامی پیشرفت کردم. حالا که موفق شده‌ام، یک خانم پیدا می‌شه که این حالت را بهم می‌زنه؛ این که در تمام سختی‌ها تنها بودم و تلاش کردم، ولی حالا کسی می‌خواد از خوشی‌هام سهم ببره».

ف ۱۶ که ۵۲ سال دارد نیز حکایت مشابهی را نقل می‌کند:

«من هیچ علاقه‌ای به ازدواج ندارم، مجردی راحت‌ترم، سال‌ها درس خواندم و زحمت کشیدم و الآن با پولام دارم زندگی می‌کنم و لذت می‌برم».

پیگیری اصل لذت در رابطه، یکی دیگر از مفاهیمی است که مقابل اصل از خودگذشتگی و فداکاری در ازدواج‌های سنتی و بیانگر تغییر در ارزش‌های ازدواج است. اصل لذت در رابطه تعریف‌کننده هر دو پدیده ازدواج و طلاق است، به صورتی که زوجین در نوع ازدواج‌های پست‌مدرنی، چنانچه باومن توصیف می‌کند، هر زمان بفهمند ازدواج کارکرد اصلی‌اش که لذت است را از دست داده است، تصمیم به قطع رابطه می‌کنند. به نظر ع ۳۹ ساله:

«دلیل اصلی ازدواج نکردن پسرهای اینه که نیاز عاطفی، جنسی و... بدون این که هزینه زیادی کنند از جانب دخترخانم‌ها داره تأمین می‌شه، لذت رابطه موقتی خیلی بیشتر از رابطه دائمی هست».

در ازدواج‌های سنتی مسئولیت اصلی اداره خانواده از جمله نان‌آوری به عهده مرد و کار زن عمدتاً بر محور خانه‌داری و بچه‌داری بود، اما از حکایت‌های مردان مجرد چنین فهمیده می‌شود که نقش‌های ثابت در خانواده امروزی دیگر معنا و مفهومی ندارد و از زنان انتظار

می‌رود که بخشی از مسئولیت‌های تأمین هزینه‌های زندگی را به عهده بگیرند. م ۱۸ در این باره می‌گوید:

«دلیل ازدواج نکردن جوونا درآمد نیست، مسئولیت‌های زندگی یک‌طرفه شده و پاداشی هم درش نیست. مسئولیت اداره کردن زن، خانواده و بچه‌ها همه به عهده مرده». ک ۲۳ علاوه بر نقش اقتصاد به مسئولیت‌پذیری کمتر دختران در زندگی و مشکلات ناشی از این ذهنیت اشاره می‌کند و معتقد است:

«بحث مالی توی ازدواج همیشه بوده و هست. اون چیزی که از همه چی مهم‌تره، زیر بار زندگی رفتن دختر است. خانم‌ها باید مسئولیت بیشتری توی زندگی قبول کنن». یکی دیگر از ارزش‌های در حال تغییر در خانواده، ایده دوست داشتن تنهایی و لذت بردن از آن به جای تحمل دیگری و زندگی با دیگری است. ف ۱۶ در این باره می‌گوید:

«افراد آگاه‌تر شدن که خودشون رو دوست داشته باشن. افراد تنهایی شون رو ترجیح می‌دن به بودن با کسی که دائماً در کنارشون باشه، تحمل این رو ندارن که همیشه یه نفر رو در کنار خودشون در همه جا داشته باشن».

اظهارات مشارکت‌کنندگان نشان می‌دهد که ارزش‌ها و هنجارهای مرتبط با ازدواج در جامعه معاصر دچار دگردیسی عمیقی شده‌اند، به گونه‌ای که فردگرایی، لذت‌جویی و استقلال شخصی جایگزین فداکاری، مسئولیت‌پذیری و تعهد سنتی شده‌اند. مردان و زنان امروز بیش از آن که خود را متعهد به حفظ و استمرار خانواده بدانند، به دنبال تحقق رضایت فردی و لذت بردن از تنهایی یا روابط موقتی هستند. این تغییر نگرش، ناشی از فشارهای اقتصادی، تغییر در نقش‌های جنسیتی و افزایش توقعات متقابل در روابط است که منجر به کاهش تمایل به ازدواج و تغییر ماهیت آن شده است. بدین ترتیب، ازدواج به عنوان نهادی که پیش‌تر بر مبنای فداکاری و مسئولیت‌پذیری استوار بود، اکنون با بازتعریف انتظارات فردی مواجه شده که پیامد این روند، افزایش گرایش به مجردگرایی و تأخیر یا اجتناب از تشکیل زندگی مشترک در میان جوانان است.

۳-۵. شرایط مداخله‌گر

دخالت خانواده

بر اساس یافته‌های این تحقیق یکی از شرایط مداخله‌کننده که به مثابه مانع جدی بر سر

ازدواج‌ها عمل می‌کند، خانواده‌ها هستند. خانواده‌ها با تعیین شرایط سخت‌گیرانه ازدواج (نظیر داشتن شغل و درآمد بالا، داشتن خانه، برگزاری مراسم عروسی و گرفتن عروسی مجلل در بالارفتن سن ازدواج) تمایل به تجردگرایی در مردان را افزایش می‌دهند. ک ۲۰ می‌گوید:

«چند سال پیش به قصد ازدواج با خانمی آشنا شدم تا این‌که با خانواده پا جلو گذاشتم و رفتم خواستگاری، اولین شرطش این بود یه خونه به نامم بزن جهت پشتوانه زندگی».

ب ۲۱ معتقد است:

«دلایل ازدواج نکردن زیاده، ولی قیدوبندهایی که بر اساس رسم و رسومات غلط خانواده‌ها برای ازدواج می‌دارن از جمله داشتن خونه و ماشین و زندگی مستقل از اول زندگی، یا گرفتن مراسم عروسی و خریدهای آن‌چنانی، این‌ها بر تصمیم پسرها بر ازدواج تأثیر داره، مخصوصاً برای اونایی که از ۳۰ به بالا ازدواج می‌کنند و از حالت خامی بیرون اومدن».

خانواده‌ها به عنوان بازیگرانی کلیدی در فرآیند ازدواج، نقش مداخله‌گر و مانع‌ساز ایفا می‌کنند که از طریق اعمال انتظارات و شروط اقتصادی و اجتماعی سخت‌گیرانه، بار مالی و روانی قابل توجهی بر متقاضیان ازدواج وارد می‌کنند. این توقعات شامل داشتن مسکن، شغل با درآمد ثابت، برگزاری مراسم مجلل و فراهم آوردن امکانات مالی قابل توجه است که فراتر از توان اقتصادی بسیاری از جوانان است. چنین فشارهایی نه تنها سن ازدواج را افزایش می‌دهد، بلکه موجب ایجاد استرس و کاهش انگیزه در میان مردان برای ورود به زندگی مشترک می‌شود. این شرایط، با تشدید تضاد بین خواسته‌های فردی و انتظارات خانوادگی، نقش مهمی در افزایش گرایش به تجردگرایی و تأخیر در تشکیل خانواده دارد. بنابراین، مداخله خانواده‌ها در قالب اعمال شرایط غیرواقع‌بینانه، یکی از عوامل ساختاری مؤثر بر کاهش نرخ ازدواج از دیدگاه مشارکت‌کنندگان محسوب می‌شود.

دخال دولت

تحت این عناوین مردها به قوانینی از جمله، مهریه، حق طلاق، توقیف اموال، زندان، پرداخت نفقه اشاره می‌کنند که غالباً به ضرر مردهاست و در صورت طلاق زوجین، مردها از زندگی ساقط می‌شوند. در اکثر مصاحبه‌ها مردان مخالف قوانین ازدواج و طلاق بودند و از آن به نام قوانین مردستیزانه نام می‌بردند. ک ۲۰ می‌گوید:

«در قوانین ضد مرد ایران، مرد وقتی ازدواج می‌کنه تبدیل می‌شه به یه بدهکار بزرگ مالی. زن در قانون حتی خیانت هم بکنه، باز می‌تونه مهریه رو بگیره».

۹ معتقد است:

«علت اصلی بی میلی مردان به ازدواج، قوانین ضد مرده که در آن مرد تبدیل به یک برده می شه و حق هیچ گونه اعتراضی هم نداره و اگر بخواد حرفی بزنه، سر از زندان در می آره».

۸ معتقد است:

«شخصاً به خاطر مهریه و قوانینی که به نظر من به نفع زنان و علیه مردان است، ازدواج نکرده ام. در جامعه ای که دختران مدعی برابری و استقلال هستن، هنوز مهریه می خوان و در هزینه های زندگی کمک نمی کنن و هنگام طلاق هم قانون از اون ها حمایت می کنه».

تحلیل داده ها نشان می دهد که قوانین جاری در حوزه ازدواج و طلاق، به ویژه مقررات مربوط به مهریه، حق طلاق، نفقه و توقیف اموال، به طور قابل توجهی به ضرر مردان تعبیر و موجب ایجاد نارضایتی گسترده در میان آنان شده اند. این قوانین که از سوی برخی مردان به عنوان «قوانین مردستیزانه» خوانده می شوند، زمینه ساز کاهش تمایل مردان به ورود به نهاد خانواده و ازدواج شده اند. همچنین، تضاد میان ادعای برابری جنسیتی در جامعه و اجرای قوانین حمایتی یک طرفه، تأثیر منفی بر کاهش تمایل به ازدواج و افزایش تجردگرایی می شود.

۵-۴. پیامدها

مردان مجرد پیامدهای ازدواج را در قالب ۳ مقوله مجردی دائمی، روابط خارج ازدواج و تنهایی تعبیر و تفسیر کرده اند.

زیست دائمی مجردانه

بر اساس روایت مشارکت کنندگان، مردان مجرد با ورود به میان سالی احساس پیری می کنند و فکر می کنند که کار از ازدواج گذشته و فرصت از دست رفته و یک نوع تنبلی و احساس خستگی در زندگی به آن ها دست می دهد، مخصوصاً مردانی که در سن جوانی زحمت زیادی را برای به دست آوردن پول یا تحصیل صرف کرده اند. م ۱ که ۴۸ سال دارد می گوید:

«هفته آینده ۴۸ ساله می شم. ۱۰ سال قبل وضع مالی مساعدی نداشتم، اما الآن که وضعیت مالی مساعدی دارم دیگه رمق ازدواج ندارم. به نظر من پسریا در سن حوالی بیست و پنج ازدواج کنه و یا اصلاً ازدواج نکنه. متأسفانه در این سن اگه بخوام ازدواج کنم نگران فاصله سنی زیاد با بچه هم هستم. با توجه به این که سال های زیادی متعهد نبودم حتی نگران تعهد هستم و این جمله رو با خودم می گم تا اینجاش که ازدواج نکردیم، باقی عمر هم همین جوری می گذرونیم».

م ۱۷ که ۴۸ سال دارد می‌گوید:

«نوجوان که بودیم دانشجو بودم و پول نداشتم که ازدواج کنم و حالا که پول دارم دیگه اعتماد به کسی ندارم، حال و حوصله زن و بچه هم ندارم. با ازدواج نکردن یه چیز ارزشمند به دست آوردم به نام سرمایه که برام رفاه و آسایش آورده، ولی یه چیز باارزش هم به نام همسریا تشکیل خانواده رو از دست دادم».

مصاحبه با مشارکت‌کنندگان نشان می‌دهد که مردان میان سال، به‌ویژه کسانی که در جوانی برای کسب درآمد و تحصیل تلاش زیادی کرده‌اند، با ورود به این مرحله از زندگی احساس خستگی و ازدست‌رفتن فرصت ازدواج را تجربه می‌کنند. این وضعیت، ناشی از ترکیب فشارهای روانی، نگرانی از تفاوت سنی با فرزندان و فقدان تجربه تعهد مستمر است که به نوعی منجر به پذیرش تجرد دائمی می‌شود. درواقع، این افراد به‌رغم داشتن توان مالی، از لحاظ روانی و عاطفی آمادگی لازم برای ازدواج را از دست داده‌اند و ترجیح می‌دهند وضعیت موجود خود را حفظ کنند.

عادت به تنهایی

عادت به تنهایی و لذت بردن از تنهایی، یکی از پیامدهای مجردی است که مردان مجرد آن را به داشتن شریک دائمی و مشاجره با او ترجیح می‌دهند. ۵ ج نظر مثبتی در مورد تنهایی دارد و می‌گوید:

«کسایی که فکر می‌کنن تنها هستن و با ازدواج از تنهایی درمیان، باید بگم سخت در اشتباهن، توی مجردی طرف یه مشکل داره اون هم تنهاییه، زن بگیری هزار و یک مشکل داری که یکی‌اش تنهاییه».

۱۴ ص نیز می‌گوید:

«ازدواج آدم رو از تنهایی در نمی‌آره، بلکه تنهاتر می‌کنه. بنابراین آدم باید خودش رو دوست داشته باشه و فکر خوشبخت کردن خودش باشه نه یکی دیگه».

برای بسیاری از مردان مجرد، تنهایی نه تنها یک وضعیت تحمیلی، بلکه به تدریج به یک سبک زندگی مطلوب و آگاهانه تبدیل شده است. این افراد، به جای مواجهه با تنش‌ها و تعارضات احتمالی زندگی مشترک، ترجیح می‌دهند از آزادی و آرامش تنهایی لذت ببرند. نگرش مثبت به تنهایی که در روایت‌های مشارکت‌کنندگان دیده می‌شود، بیانگر این است که تنهایی می‌تواند فرصتی برای خودشناسی، خودمراقبتی و تمرکز بر خوشبختی فردی باشد.

این دگرگونی در ارزش‌ها و ترجیحات اجتماعی می‌تواند یکی از عوامل مهم افزایش تجردگرایی باشد، چراکه افراد دیگر لزوماً ازدواج را راه حل رفع تنهایی نمی‌دانند و در عوض به استقلال و رضایت شخصی خود اولویت می‌دهند.

روابط خارج از ازدواج

یکی از مواردی که از روایت مصاحبه‌شوندگان استنباط می‌شود، با مدت دارشدن دوران مجردی رابطه خارج از ازدواج به عادت واره زندگی مجردی مبدل می‌شود و رابطه بین ازدواج و برآورد میل جنسی از بین می‌رود. به نظر مردان مجرد پیامد مجردی در مردان و (همچنین در زنان) شکل‌گیری انواع روابط خارج از ازدواج شامل شوگردی، شوگرماهی، هم‌باشی، تداوم رابطه پارتتری و... است. ۷ ج که ۵۲ سال دارد، معتقد است:

«دیگه ازدواج قدیمی شده، مگه دیوونه‌ام برم زن بگیرم؟ آگه برای ارضای میل جنسی باشه، دوست دختری یا پارتتری یا رابطه با بیوه‌هایی که اکثرشون هم جوون هستن، کفایت می‌کنه».

۱۱ م که ۴۸ ساله و کارمند است:

«الآن همه پسرها، زن‌های مطلقه دارن زیر دستشون که هم ناز پسر رو می‌کشن و هم پول خرج پسر می‌کنن، دیگه کی حوصله داره ناز دختر بکشه و واسش پول خرج کنه؟ مطلقه‌ها توی رختخواب هم خوبن و تجربه‌شون زیاده و همه‌جوره سرویس می‌دن».

۴ ن می‌گوید:

«به نظر من با مشکلات اقتصادی روبه‌افزایش و مشکلاتی که برای ازدواج وجود داره، مردها کمتر زیر بار ازدواج دائم می‌رن، بیشتر ترجیح می‌دن ازدواج سفید کنن؛ البته ازدواج سفید هم بیشتر در شهرهای بزرگ و کلان‌شهرها امکان‌پذیره، به این خاطر دختر و پسرهایی که سنی‌اشون می‌گذره، برای آزادی بیشتر می‌رن شهرهای بزرگ و مخصوصاً تهران».

بنا بر اظهارات مشارکت‌کنندگان، روابط خارج از ازدواج به‌عنوان یکی از پیامدهای بارز تجرد طولانی‌مدت در میان مردان مجرد مطرح است، جایی که این روابط به‌مرور به بخشی از سبک زندگی و جایگزینی برای ازدواج رسمی تبدیل می‌شوند. مصاحبه‌شدگان نشان می‌دهند که انواع مختلف این روابط از جمله هم‌باشی، روابط پارتتری و حتی صیغه، به دلایل اقتصادی، اجتماعی و روانی مورد استقبال قرار می‌گیرند و موجب می‌شوند نیازهای عاطفی و جنسی بدون تعهدات و مسئولیت‌های ازدواج برآورده شود. این تغییر نگرش که به‌نوعی نشان‌دهنده کاهش تمایل به ازدواج رسمی و افزایش گرایش به سبک‌های جایگزین رابطه

است که تحت تأثیر فشارهای مالی و انتظارات پیچیده جامعه از ازدواج شکل گرفته است. همچنین، مهاجرت جوانان به کلان شهرها برای دسترسی به آزادی بیشتر در انتخاب سبک زندگی، بر شدت این پدیده افزوده است. این روند می تواند به تضعیف نهاد خانواده سنتی و افزایش تجردگرایی دامن بزند.

۵-۵. راهبردها

وقتی از مردان مجرد درباره شرایط برون رفت از وضعیت امروزی کاهش ازدواج ها سؤال شد، جواب ها بر سه راه حل متمرکز بود: اصلاح قوانین ازدواج، بازنگری در سنت ازدواج و مسئولیت پذیری بیشتر زنان در امور خانواده.

قاعده زدایی از قوانین ازدواج

بر اساس روایت مصاحبه شوندگان، اصلاح برخی قوانین سخت گیرانه ازدواج باعث کاهش موانع بر سر ازدواج و افزایش تعداد آن می شود. به نظر مردان مجرد، لغو یا دست کم کاهش میزان مهریه، لغو مجازات های سنگین از جمله زندان برای عدم پرداخت مهریه و فسخ حق مهریه در صورت خیانت زن، مردان را تشویق به ازدواج می کند. ۱۶ ف ۵۲ ساله معتقد است:

«قانون مهریه باید برداشته بشه، این طوری هیچ مردی از ترس مهریه مجرد نمی مونه و هیچ خانمی برای طلب مهریه مرد رو بدبخت نمی کنه».

۳ س، ۴۱ ساله می گوید:

«تا زمانی که تجارت مهریه هست، پسرا هم می ترسن ازدواج کنن؛ مگه این که برش دارن یا کمش کنن تا ترس پسرها از ازدواج کمتر بشه».

کد ۶ م ۴۹ ساله می گوید:

«باید قانون مهریه برداشته بشه و مانند اروپایی ها باشه؛ یعنی هرچی تو طول زندگی زن و شوهر به دست بیارن، به طور مساوی تقسیم بشه، نه این که من امروز ۲۰۰ تا سکه مهریه کنم فردا خانم بره بزاره اجرا ۸۰۰ میلیون کاسب بشه. ما آقایون به قانون مهریه اعتراض داریم».

روایت های مصاحبه شدگان نشان می دهد که قواعد سخت گیرانه فعلی ازدواج، به ویژه قوانین مرتبط با مهریه، یکی از مهم ترین موانع روانی و اقتصادی برای تمایل مردان به ازدواج است. مطالبه مهریه های سنگین و مجازات های شدید ناشی از عدم پرداخت آن، به ویژه

خطر زندان، به عنوان عامل بازدارنده‌ای عمل می‌کند که بسیاری از مردان را از ورود به نهاد ازدواج باز می‌دارد. خواسته‌های مطرح شده مبنی بر حذف یا کاهش مهریه و همچنین اصلاح قوانین مربوط به تقسیم دارایی‌ها، نشان‌دهنده تمایل به قاعده‌زدایی از این مقررات است تا بار مالی و نگرانی‌های ناشی از آن کاهش یابد. این تغییرات می‌تواند نقش مهمی در کاهش ترس و اضطراب مردان نسبت به ازدواج ایفا کند. به عبارت دیگر، اصلاح قوانین ازدواج به شکلی منصفانه‌تر و کمتر سخت‌گیرانه، می‌تواند زمینه‌ساز بازسازی نهاد خانواده و کاهش گرایش به مجردگرایی باشد.

سنت‌زدایی از مراسم ازدواج

بر اساس روایت مشارکت‌کنندگان، سنت قدیمی ازدواج دارای قواعد و مقرراتی سخت و دست‌وپاگیر است و ضرورت دارد بسیاری از آن‌ها از جمله مراسم عقد و عروسی یا شرایط داشتن خانه تعدیل شوند تا راه ازدواج برای جوانان باز شود. ۷ ج می‌گوید:

«سنت‌های غلط و قدیمی ازدواج باید منطبق با شرایط دنیای جدید تغییر کند، چرا باید به پسر هزینه‌های بالای خرید عروسی، سالن و مراسم آن چنانی رو بده».

۱۱ م که کارمند دانشگاه است می‌گوید:

«الآن شرایط اقتصادی خانواده‌ها خیلی اسفناک شده، به طوری که درآمد هاشون کفاف زندگی خانواده را نمی‌ده، چه برسه کمک کنن به پسرانشون تا ازدواج کنن؛ درعین حال بر اساس برخی رسوم غلط هنوز هزینه‌های ازدواج زیاده».

۲۱ ب، ۵۶ ساله نیز می‌گوید:

«چه ازدواجی؟ بگو معامله! موقع خواستگاری خانواده چنان سخت می‌گیرن و چنان شرط و شروطی می‌ذارن انگار یک معامله‌ای هست که دو طرف هیچ اعتمادی به هم ندارن. این ازدواج‌ها از ریشه غلطه، برا همین طلاق زیاده».

روایت‌های مشارکت‌کنندگان نشان می‌دهد که سنت‌های قدیمی ازدواج با قواعد و مراسم پیچیده و هزینه‌بر، به ویژه در برگزاری مراسم عقد و عروسی و شروط سخت‌گیرانه خانواده‌ها، به عنوان موانعی جدی در مسیر ازدواج جوانان عمل می‌کنند. این مقررات دست‌وپاگیر که اغلب با شرایط اقتصادی امروز ناسازگار است، باعث افزایش هزینه‌ها و فشارهای مالی بر خانواده‌ها و افراد می‌شود و در نهایت تمایل به ازدواج را کاهش می‌دهد.

مسئولیت‌پذیری دوگانه

از دید مشارکت‌کنندگان، راه حل برون‌رفت از مشکلات اقتصادی ازدواج با توجه به شرایط سخت اقتصادی ناشی از تورم و گرانی، تقسیم مساوی مسئولیت‌های زندگی بین زن و مرد است. ک ۲۰، وکیل و مشاور حقوقی می‌گوید:

«امروزه با توجه به هزینه‌های وحشتناک زندگی، باید دو نفر پایه‌پای هم کارکنن تا بتونن آینده خوبی بسازن، امیدوارم افرادی که می‌خوان ازدواج کنن به این درک برسن».

۱۳ ک که ۴۸ سال دارد معتقد است:

«خوشبختی به درآمد نیست؛ به اینه که دو نفر باهم تلاش کنن و زندگی شون رو بسازن. این یعنی امنیت نه این که خانم اسب زین کرده رو بخواد، واسه همین که جوان‌ها تن به ازدواج نمی‌دن».

۱۹ ف، ۴۰ ساله و پزشک نیز معتقد است:

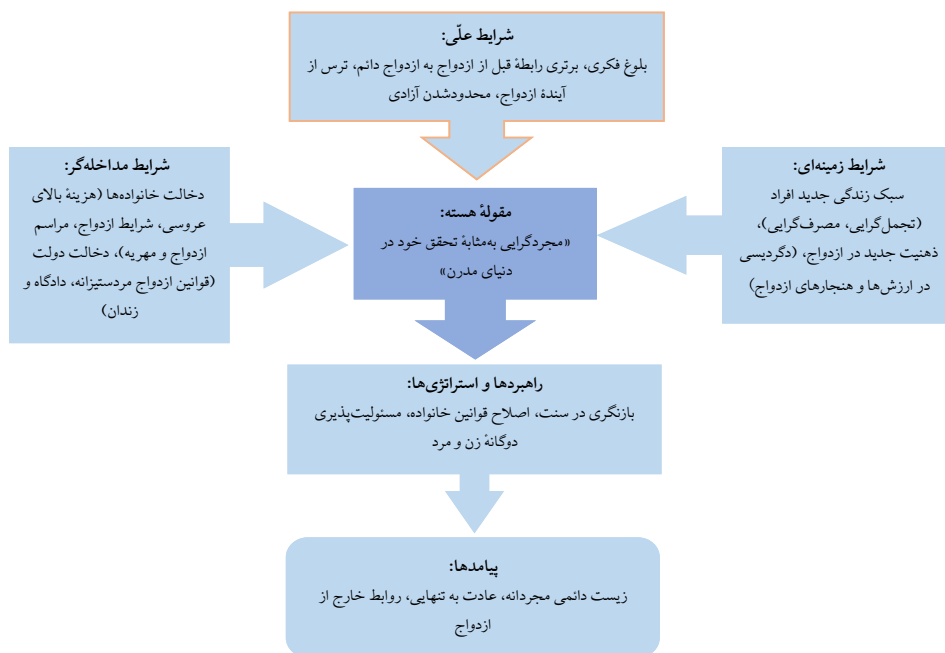
«توی زندگی باید همه چیز مشترک باشه. رفاه مشترک و تحمل سختی هم مشترک؛ حتی کار خونه یا کار بیرون از خونه. زن و مرد باید از لحظه عقد باهم کار کنن و همه چیز رو شریکی بسازن، نه این که مرد تک‌وتنها همه چی رو بسازه».

مشارکت‌کنندگان بر این باورند که عبور از بحران‌های اقتصادی ازدواج تنها با پذیرش مسئولیت‌پذیری مشترک میان زن و مرد ممکن است. این دیدگاه بر ضرورت همکاری و تقسیم متعادل مسئولیت‌ها تأکید دارد و نشان‌دهنده تغییر در نگرش سنتی نقش‌های جنسیتی است. چنین رویکردی نه تنها به تأمین امنیت و پایداری خانواده کمک می‌کند، بلکه می‌تواند انگیزه و تمایل جوانان به ازدواج را نیز افزایش دهد، چراکه دیگر بار سنگین تأمین همه جانبه زندگی تنها بر دوش مرد نخواهد بود.

۶-۵. مقوله هسته‌ای: مجردگرایی به مثابه تحقق خود در دنیای مدرن

مقوله هسته‌ای این پژوهش که مضمون اصلی آن را شکل می‌دهد، «مجردگرایی به مثابه تحقق خود در دنیای مدرن» است. این مقوله جامع، حاصل تحلیل عمیق تمامی داده‌های تحقیق است و تمامی مفاهیم و مقولات به دست آمده را دربرمی‌گیرد. مجردگرایی به عنوان یک پدیده اجتماعی و فرهنگی، ریشه در افزایش فردگرایی و تمایل به استقلال و آزادی شخصی دارد که در جوامع مدرن گسترش یافته است. این سبک زندگی، جوانان را به سمت تجربه‌های نوین و دوری از محدودیت‌های سنتی سوق می‌دهد و به آنان امکان می‌دهد تا بر خود و علایق

فردی‌شان تمرکز و به‌عنوان یک انتخاب آگاهانه و مدرن، تحقق خود را در دنیای معاصر دنبال کنند.

شکل شماره ۱: مدل پارادایمی مجردگرایی در بین مردان طبقه متوسط شهری

۶. بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به طرح مسئله، چارچوب مفهومی، پیشینه مطالعات و یافته‌های تحقیق، می‌توان گفت پدیده مجردگزینی در میان مردان مجرد طبقه متوسط شهری در ایران، به‌ویژه در کلان‌شهرهایی مانند تهران، تبریز، مشهد و اصفهان، به تدریج به عنوان شکلی از زندگی نهادینه و عادی تلقی می‌شود. همان‌گونه که یک در زمینه جوامع در وضعیت مدرنیته دوم توصیف می‌کند، مجرد دیگر یک وضعیت ناهنجار یا انحرافی تلقی نمی‌شود، بلکه به مثابه سبک زندگی خاصی است که در قالب‌های جدیدی مانند همزیستی بدون ازدواج، هم‌باشی یا هم‌خانگی شکل

می‌گیرد. در این نوع زیست، اصل بر لذت، خوشی و منافع فردی است و همان‌گونه که باومن اشاره می‌کند، روابط در این سبک زندگی سیال، ناپایدار و اغلب موقتی هستند.

یافته‌های این پژوهش نشان داد که تغییر در زیست جهان مادی، به ویژه زندگی کلان شهری، منجر به تغییر نگرش‌ها و ذهنیت‌ها نسبت به ازدواج شده است. این دگرگونی‌ها با نظریه‌های پارسونز، گود، لستاخ و نیز گیدنز و بک درباره تأثیر نوسازی، فردی شدن و انتخاب آزادانه در شکل‌گیری خانواده هم‌راستا است. نتایج این پژوهش با مطالعاتی همچون بناری زاده (۱۴۰۳)، دهقان حصار (۱۴۰۱) و آپوستولو و همکاران (۲۰۲۰) همخوانی دارد که همگی بر فردی شدن تصمیم به ازدواج تأکید دارند. شرایط زندگی آپارتمانی در کلان‌شهرها، هم بُعد عینی و هم بُعد ذهنی این وضعیت را تقویت کرده‌اند. از یک سو، زندگی در فضاهای شهری به گمنامی، سهولت در ارتباط و شکل‌گیری روابط قبل از ازدواج منجر شده و زمینه ذهنی تجرد را تقویت می‌کند. از سوی دیگر، فشارهای اقتصادی و سبک زندگی مصرف‌گرا، ازدواج را پرهزینه‌تر کرده و باعث کالایی شدن آن شده است. از منظر ذهنی نیز، ازدواج دیگر یک تکلیف خانوادگی یا جمعی تلقی نمی‌شود، بلکه انتخابی فردی برای رسیدن به خوشبختی است که با معیارهای جدید همچون لذت، سودمندی شخصی و روابط عاطفی بازاندیشی شده تعریف می‌شود.

همان‌طور که یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، تجردگرایی با مجموعه‌ای از ارزش‌های فرهنگی نوین در طبقه متوسط شهری همسوست؛ ارزش‌هایی مانند انتخاب آزادانه، رابطه مبتنی بر لذت، رهایی نسبی از قیود عرفی، مذهبی و قانونی و سیالیت در روابط زنانشویی. این نتایج با مطالعاتی مانند پژوهش حبیب‌پور گتابی و غفاری (۱۳۹۵) نیز هم‌راستا هستند که نشان دادند دختران تحصیل‌کرده دیرتر ازدواج می‌کنند؛ زیرا بیشتر بر اساس ارزش‌های فرامادی تصمیم می‌گیرند. نتایج همچنین بیانگر گذار خانواده ایرانی از ساختار سنتی به سوی آشکال مدرن و پسامدرن است. در این گذار، آشکال جدیدی از زندگی مشترک مانند هم‌باشی (هرچند محدود) در کلان‌شهرها در حال ظهورند. با این حال، در برابر این تغییرات، نهادهای سنتی مانند دین، خانواده و دولت همچنان مقاومت می‌کنند. برخلاف دیدگاه‌هایی مانند بک و کاستلز که در مدرنیته شاهد کاهش کنترل بر ازدواج هستند، در ایران، دولت دینی پدرسالار با قوانین سخت‌گیرانه (مانند تعیین مهریه و مخالفت با روابط غیررسمی) همچنان سدی در برابر تحولات خانواده به شمار می‌رود. این قیدوبندهای چندلایه نه تنها موجب تقویت بنیان خانواده نمی‌شوند، بلکه با افزایش هزینه‌ها و ریسک‌های ازدواج، به شکل‌گیری و تقویت گرایش به تجرد منجر شده‌اند.

یکی از راهکارهای ممکن برای تسهیل ازدواج، کاهش و تعدیل قوانین سخت‌گیرانه از جمله در موضوع مهریه و ساده‌سازی سنت‌های ازدواج است. همچنین، بازنگری در نقش‌های جنسیتی سنتی، به‌ویژه در زمینه تأمین اقتصادی خانواده و پذیرش مسئولیت‌های مشترک توسط زنان و مردان، می‌تواند به بازتعادل در نظام خانواده و کاهش موانع ازدواج منجر شود. با وجود فراگیری نسبی این سبک زندگی، تجردزیستی همچنان جایگزین مطلوب و عمومی برای خانواده هسته‌ای نیست، زیرا دارای پیامدهای فردی و اجتماعی قابل توجهی است. مطابق یافته‌های این تحقیق و سایر پژوهش‌ها همچون (شهرداری و مطیعی تبار، ۱۴۰۱؛ طالب‌پور و بیرانوند، ۱۴۰۰)، پیامدهای فردی تجرد شامل تنهایی، احساس طرد، انزوا و ازخودبیگانگی اجتماعی (به‌ویژه برای دختران با داغ ننگ فرهنگی) و پیامدهای اجتماعی آن شامل کاهش ازدواج، گسترش روابط خارج از ازدواج (هم‌باشی، صیغه و الگوهایی چون شوگرماهی و شوگرددی) است. درنهایت، این پژوهش نشان داد که تحولات ساختاری در جامعه ایران، به‌ویژه در میان طبقه متوسط شهری، ارزش‌ها، هنجارها، سبک‌های زندگی و الگوهای ازدواج را دگرگون ساخته‌اند. ازدواج دیگر نمی‌تواند صرفاً در چارچوب سنتی تفسیر شود. تجردگرایی نه یک آسیب اجتماعی مطلق، بلکه پدیده‌ای اجتماعی، چندوجهی و تا حدی طبیعی و مرتبط با شرایط زیست شهری است که باید با نگاهی تحلیلی و چندلایه و نه صرفاً ارزشی یا هنجاری، به آن نگریست. این سبک زندگی، در کنار سایر اشکال خانواده، می‌تواند به‌عنوان یکی از الگوهای ممکن در آینده جامعه ایرانی در نظر گرفته شود، حتی اگر همچنان با مخالفت‌هایی از سوی نهادهای سنتی همراه باشد.

منابع

- آزاد ارمکی، تقی (۱۳۹۵). تغییرات، چالش‌ها و آینده خانواده ایرانی. تهران: تیسرا.
- باومن، زیگموند (۱۳۸۴). عشق سیال: در باب ناپایداری پیوندهای انسانی. ترجمه عرفان ثابتی، تهران: ققنوس.
- بک، الریش (۱۳۸۸). جامعه در مخاطره جهانی. ترجمه محمدرضا مهدی‌زاده، تهران: کویر.
- بگی، میلاد (۱۴۰۲). دلایل و تعیین‌کننده‌های تأخیر ازدواج در ایران. جامعه‌شناسی کاربردی، ۳۴(۱)، 31-50. <https://doi.org/10.22108/10.22108.134561.2312>
- بناری‌زاده، مسعود، ملتفت، حسین، رضادوست، کریم و عربی، علی (۱۴۰۳). کاوش فرایندهای اجتماعی شکل‌گیری زیست مجردانه؛ مورد مطالعه: مردان مجرد شهر اهواز. جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۶(۳)، ۱۴۵-۱۳۰. <https://doi.org/10.22034/scart.2024.140226.1426>
- تانگ، رزمی (۱۳۸۷). نقد و نظر: درآمدی بر نظریه‌های فمینیستی. ترجمه منیژه نجم عراقی، تهران:

- نی.
- حبیب پور گتابی، کرم و غفاری، غلامرضا (۱۳۹۵). علل افزایش سن ازدواج دختران، زن در توسعه و سیاست، ۱۹(۱)، ۳۴-۷.
 - دهقان حصار، مهناز، حاج حسینی، منصوره و غلامعلی لواسانی، مسعود (۱۴۰۱). تجرد زیستی در دختران مجرد: مطالعه پدیدارشناختی چالش‌ها و راهبرها، رویش روان‌شناسی، ۱۱(۱۲)، ۲۴-۱۳.
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.2383353.1401.11.12.2.1>
 - زارع، بیژن، سراج‌زاده، سیدحسین، حبیب پور گتابی، کرم و مداحی، جواد (۱۳۹۹). زیست مجردی جوانان: مسئله‌ای اجتماعی-فرهنگی (رویکردی تحلیلی مبتنی بر آرای ژان بودریار و ریچارد سینت). مسائل اجتماعی ایران، ۱۱(۲)، ۱۲۳-۹۷.
<http://dori.net/dor/20.1001.1.24766933.1399.11.2.20.97-123.1399>
 - شهریار، مرضیه و مطیعی تبار، نجمه (۱۴۰۱). فهم پدیدارشناسانه تجارب زیسته جوانان مجرد از شیوه جدید دیدن و دیده شدن. تغییرات اجتماعی-فرهنگی، ۱۹(۳)، ۱۱۵-۹۳.
/10.30495/jssc.2023.1952274.1979
 - طالب‌پور، اکبر و بیرانوند، معصومه (۱۴۰۰). مطالعه کیفی پیامدهای تجرد قطعی دختران. فصلنامه مطالعات زن و خانواده، ۱۰(۱)، ۳۵-۱۰.
 - فلیک، اوه. (۱۳۸۷). درآمدی بر تحقیق کیفی. ترجمه: هادی جلیلی. تهران: نی.
 - کلاته‌ساداتی، احمد، صادقیه، سارا، جعفری‌نعمی، فاطمه و صادقیان‌مقدم، زهرا (۱۴۰۲). برهمکنش فرهنگ و تجرد: واکاوی ابعاد فردی و اجتماعی-فرهنگی طولانی شدن دوران تجرد دختران در شهر یزد، نامه انجمن جامعه‌شناسی ایران، ۱۸(۳۶): ۹۱-۵۱.
<https://doi.org/10.22034/jpai.2024.2023561.1333>
 - گاردنر، ویلیام (۱۳۸۷). جنگ علیه خانواده، ایالات متحده و ایران. ترجمه معصومه محمدی، چاپ دوم، تهران: دفتر مطالعات و تحقیقات زنان.
 - گنجی، محمد، پیری، حسن و واحیدیان، مرتضی (۱۴۰۰). گونه‌شناسی دختران ازدواج نکرده ایلامی بر حسب دلایل تجرد، مطالعات زن و خانواده، ۹(۱)، ۲۱۲-۱۸۹.
 - گیدنز، آنتونی (۱۳۸۴). چشم‌اندازهای جهانی. ترجمه محمدرضا جلائی‌پور، تهران: طرح نو.
 - محمدپور، احمد (۱۳۹۲). روش تحقیق کیفی ضد روش، مراحل و رویه‌های علمی در روش‌شناسی کیفی، تهران: جامعه‌شناسان.
 - مختاری، سمانه؛ یوسفی، زهرا و منشئی، غلامرضا (۱۴۰۰). شناسایی پدیده تاخیر در ازدواج دختران: نظریه زمینه‌ای، خانواده‌درمانی کاربردی، ۲(۲)، ۶۶-۴۶.
 - وزینی‌افضل، مجتبی، فیروزی، منیژه و کشاورز، محمد (۱۳۹۹). سیاست‌پژوهی تجردگرایی: مطالعه کیفی. رویش روان‌شناسی، ۹(۵)، ۱۰۴-۹۵.
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.2383353.1399.9.5.13.4.95-104.95>
 - Apostolou, M., O, J. & Esposito, G. (2020). Singles' reasons for being single: Empirical evidence from an evolutionary perspective. *Frontiers in Psychology. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00746>.
 - Chunkai Zhao A., Boou Chen B, Xing Li (2023). Rising housing prices and marriage delays in China: Evidence from the urban land transaction policy. Cities Volume 135,

10421. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104214>
- Good, W., J. (1963) *World Revolution and Family Pattern*. New York: FreePress.
 - <https://www.jstor.org/stable/26912113>.
 - Lesthaeghe, R. & Neels, K. (2002), "From the First to the Second Demographic Transition: An Interpretation of the Spatial Continuity of Demographic Innovation in France, Belgium and Switzerland", *European Journal of Population*, Vol. 18 (2002), 325–360.
 - Maharaj, P., & Shangase, T. (2020). Reasons for Delaying Marriage: Attitudes of Young, Educated Women in South Africa. *Journal of Comparative Family Studies*, 51(1), 3-17.
 - Matsuda, S., Sasaki, T., Shin, J., & Bae, J. (2023). Deterioration in youth employment, social contexts, and marriage decline in Japan and South Korea. *Asian Population Studies*, 20(2), 203–221. <https://doi.org/10.1080/17441730.2023.2211402>
 - Parsons, J., Edmeades, J., Kes, A., Petroni, S., Sexton, M and Woden, Q. (2015), "Economic impacts of child marriage: A review of the literature". *Review of Faith & international Affairs*, 13 (3), 12-22
 - Raymo, J. M. Uchikoshi, F. & Yoda, S. (2021). Marriage intentions, desires, and pathways to later and less marriage in Japan. *Demographic Research*, 44, 67-98.
 - Sultana, A., Zeeshan, M., & Ahmed, F. (2021). Dilemmas of singlehood in contemporary Pakistani culture: A qualitative study of unheard voices. *Pakistan Journal of Gender Studies*, 21(1), 1–18. <https://doi.org/10.46568/pjgs.v21i1.509>

References in Persian

- Azad Aramaki, Taghi (2016). *Changes, Challenges and the Future of the Iranian Family*, Tehran: Tisa Publications.
- Banarizadeh, Masoud; Melfat, Hossein; Rezadoost, Karim; Arabi, Ali (2023). Exploring the social processes of the formation of single life; Case study: single men in Ahvaz city, *Sociology of Culture and Art*, 6(3): 130-145. <https://doi.org/10.22034/scart.2024.140226.1426>
- Bauman, Zygmunt (2005). *Fluid Love: On the Instability of Human Bonds*, translated by Erfan Sabeti, Tehran: Qoqnoos.
- Beck, Al-Rish (2009). *Society in Global Danger*, translated by Mohammad Reza Mehdizadeh, Tehran: Kavir Publications.
- Dehghan Hesar, Mahnaz; Hajj Hosseini, Mansoureh; Gholamali Lavasani, Masoud (2012). Biological celibacy in single girls: a phenomenological study of challenges and solutions, *Rooyesh-e-Raashshani*, 11(12): 13-24. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.2383353.1401.11.12.2.1>
- Flick, OH. (2008). *An Introduction to Qualitative Research*. Translated by Hadi Jalili. Tehran: Nay Publishing House.

- Ganji, Mohammad; Piri, Hassan; Vahedian, Morteza (2021). Typology of Elamite unmarried girls according to reasons for celibacy, *Women and Family Studies*, 9(1): 189-212.
- Gardner, William (2008). *The War on the Family, the United States and Iran*, 2nd edition, Women's Studies and Research Office, translated by Masoumeh Mohammadi.
- Giddens, Anthony (2005). *Global Perspectives*, translated by Mohammad Reza Jalalipour, Tehran: Second edition, Tarh No Publications.
- <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.2383353.1399.9.5.13.4>
- Kalaleh Sadati, Ahmad; Sadeghieh, Sara; Jafari Naeimi, Fatemeh; Sadeghian Moghadam, Zahra (2023). The interaction of culture and celibacy: An analysis of the individual and socio-cultural dimensions of the lengthening of girls' celibacy in Yazd city, *Iranian Sociological Association Letters*, 18(36): 51-91. <https://doi.org/10.22034/jpai.2024.2023561.1333>
- Mohammadpour, Ahmad (2013). *Qualitative Research Method: Anti-Method, Scientific Stages and Procedures in Qualitative Methodology*, Tehran: Sociologists.
- Talebpour, Akbar, & Beiranvand, Masoumeh (2021). Qualitative study of the consequences of girls' permanent celibacy, *Quarterly Journal of Women and Family Studies*, 10(1): 10-35.
- Tang, Rosemary (2008). *Criticism and Commentary, An Introduction to Feminist Theories*, translated by Manijeh Najm-e-Iraqi, Tehran: First Edition, Publishing House.
- Wazini Afzal, Mojtaba; Firouzi, Manijeh; Keshavarz, Mohammad (2019). The Politics of Abstractionism: A Qualitative Study, *Psychology Development*, 9(5): 95-104.
- Zare, Bijan; Serajzadeh, Seyed Hossein; Habib Pourgetabi, Karam; Madadhi, Javad (2019). Single life of youth: A socio-cultural issue (an analytical approach based on the views of Jean Baudrillard and Richard Sennett), *Iranian Social Issues*, 11(2): 97-123. <http://dorl.net/dor/20.1001.1.24766933.1399.11.2.20>.